

Convorbiri Literare.

ANUL VII.

1 APRILIE 1873 — 1 MARTIE 1874.

Redactor: *Tacob Negruzzi.*

IASSI, 1874.
TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a fie cărei luni.

Abonamentul pe un an pentru România liberă 1 galben; pentru Austria 6 fl; pentru Germania 15 Franci; pentru Svițera, Belgia și Italia 20 franci; pentru Franția și Spania 25 franci.
Abonamentele se fac numai pe un an întreg; în Iași la Tipografia Națională și la redacțiune, în București la librăria Soccec et Comp.; în toate celelalte orașe din România la biourile postale.

MIHAI VEREANU.

CAP. XII,

(Urmare.)

— Ce fel de societate literară este asta, zise Vereanu către Victor Melini cu care eșise împreună, am auzit vorbind de paragrafele statutelor toată sara, afară de momentul când sburau injuriile în toate părțile, numai de literatură nu a fost vorba.

„De când există societatea literară Ulpi-Traiana, ea nu s'a ocupat încă niciodată de literatură, respunse Melini. În patru ședințe s'a discutat numele societății, douzecișipatru au fost ocupate cu discuțiunea statutelor și alegerea biuroului și de atunci încolo nu se tratează decât despre modificarea parțială a statutelor. Așa cred că se va urma și de acum înainte, deși membrii plătesc regulat contribuțiuni pentru lățirea gustului științific literar și artistic, pentru tipărirea de cărți didactice și alte publicațiuni folositoare.

— Și cu aceasta își pierde vremea o mulțime de oameni serioși?

„Oameni serioși? Se vede că nu-i cunoști încă. Cazaçachi e un bătrân, care are

deșertăciunea de a fi proclamat protectorul literelor și științelor. O mulțime de barbați îi smulg bani sub feliurite pretexte literare, măgulindu-l prin câte-va pamflete cărora le dau numele de jurnale politice și literare, cu titlul de „Mecena al Românilor,“ apoi prin alegerea lui ca președinte a societăților literare și altele de asemenea. Care gândești că a fost scopul lui Neculiu introducând pe nătarăul de Covrig în societate? Tot acela de a pute smulge contribuțiuni literare și patriotice. Sunt înțeleși Calcănfau și cu Rareș: ei se folosesc de banii societății și bietul Mecena zice amin la toate.

— E cu neputință! Nu pot crede că oameni culți ca aceștia, profesori la școli înalte, să fie atât de meschini. Ești pre perimist în părerile D-tale.

Melini zimbă: se vede că ai venit de puțin timp în țară. Ne vom vorbi peste un an. Vei cunoaște oamenii mai de aproape și vei judeca singur.

— Dar cum sufer ceilalți membri o așa batjocură—dacă este precum zici?

„Suliminiu care este într-o cătva oratorul societății e un tănăr egoist și ambițios care doarește să-și facă avere și nume cu ori ce chip. În lipsă de clientelă, ce încă nu pre are, el

găsește în societatea aceasta un centru bine-venit unde poate ține discursuri care, fiind foarte gustate de dănsul însuși, crede că trebuie să fie admirate de toți. Filipopulo e un grec șiret, care ar vra să fie el casier, pentru a pute avea foloasele ce au astăzi Rareș și Calcănfau și din ceilalți sunt căți-va care socot că lipsa lor de învățătură și de cunoștințe nu se va lua în seamă, căud se va ști că ei sunt membri ai unei societăți literare și științifice, ear cea mai mare parte s'a înscris numai fiindcă au fost indemnăți să intre și ei, și nu s'au opus la stăruințele cător-va amici. Aceștia figurează numai pe listă, dar nu se ocupă nici decum de Ulpia-Traiana care le este foarte indiferentă.

— Dar dacă judeci cu atâta asprime pe oamenii din care se compune această adunare, pentru ce ai intrat, sau mai bine pentru ce nu ești din ea?

„Am intrat fiindcă am fost indemnăat și eu din partea mai multor foști camarazi de studiu. Și dacă am intrat odată, de ce s'o las? Pre mult niciodată nu am așteptat că va putea lucra. Câte-odată au aici ocaziunea de a petrece sara, când n'am ce face. căci nu-mi place să joc cărțile. Meseria mea imi dă mult de lucru peste zi, așa încât sara sunt ostenit. Ce sa fac atunci? Să tot stau la vorbă cu femeile? Cu ele vorbești aceea și tot aceea. De șese ani de când frecventez societățile n'am săturat de dialoguri sentimentale.

Cum sfârșea Melini a vorbi ei ajuuseră înaintea casei lui Vereanu și acesta doritor de a urma convorbirea începută, cu speranță de a converti pe Melini la idei contrare, îl invită să intre la el și să iee ciacul împreună. Suin-

du-se în camera lui Mihai, Melini se așază pe un jilț, își aprinse o țigară și urmă astfel:

— Văd de pe figura D-tale că ești indignat de cele ce spun. Ai voi să fi intrat în societatea Ulpia-Traiana cu speranță de-a o vedea producând fructe însemnate la noi în țară; în privința socială ai voi să am mai mult entuziasm pentru femeile noastre, dar ce să-ți spun? Pentru ca o instituție oare-care să poată avea efectele dorite, trebuie ca membrii din care se compune să fie devotați scopului ce și-au propus; dar la noi, în realitate nime nu a crezut în rezultate serioase. Este o convențiune tăcută între toți de a se face că cred ceea ce și propun, deși nime nu crede; fiecare urmează un scop personal. Și aceasta nu e numai în societatea aceasta, dar în toate, până la adunarea națională. Nu este po'or, cel puțin nr. este generațiune mai egoistă decât aceasta a noastră. Afară de interes, nimic nu-i e sfânt. Și aceasta e cu atât mai periculos, cu cât interesul nu se arată niciodată fățiș, dar totdeauna se ascunde sub cuvinte mari, ca națiune, patriotism, libertate, instrucțiune, umanitate, toleranță, literatură, știință și altele multe. Câte-odată, când gândesc la starea societății noastre, adică când *gândeam*, căci astăzi nu-mi mai dau această osteneală, imi vine a o compara cu o corabie care face naufragiu și se află în momentul când toți caută să scape viața lor ne mai gândind la ceilalți; fiecare apucă ce poate și o duce în siguranță împreună cu viața sa, de soarta celorlalți nu se ocupă nime.—Să caut societatea femeilor? Pentru ce? Pentru ca să văd pe cele măritate dându-și toată osteneala să placă altora decât barbaților lor și pe fete, cum prin mii de mijloace urmăresc singurul

scop al măritişului? Este în adevăr poznaş de văzut cum tot aşa ca şi în societatea Ulpia-Traiana, fetele toate vor să şi îndeplinească dorinţa lor egoistă şi ascunsă, prin tot felul de mijloace frumoase, precum sentiment, credinţă, idealism, poezie şi altele, numai cuvinte ce le aruncă tinerilor pentru a-i amăgi: ele înşile nu cred nimica din aceste toate: ele vor să se mărite ca să aibă singura poziţiune în care pot trăi în libertate. Ce este dar de făcut în aşa o lume? Este de făcut cum fac toţi, căci cu dănsii eşti chemat a trăi. De mult dar m'am hotărît şi eu, poate de nevoie, poate chiar din plecare, a trăi ca şi ceilalţi, a-mi face interesul unde pot şi a nu sacrifica bunuri reale care ţi satisfac trebuinţele vieţii, pentru idei pe care nime nu le împărtăşeşte: a face altfel este a te espune nu numai să fii singur în felul tău, dar şi a fi ridicul. Neaparat că omul de treabă se ţine în marginile onestităţii şi o respectează.—Te niţi la mine cu ochi mari şi nu pricepi cum pot fi aşa de materialist. Dar te aştept să-mi vii după ce vei fi trăit câţiva ani în mijlocul societăţii noastre. Vei vedea ce înriurire grozavă are cercul ce te încunjură. În zadar cauţi a te opune lui, el te atrage ca şiroiul apei în care te scalzi: năsipul ţi se duce de sub picioare şi vrând, nevrând urmezi cursul. La început aceasta cam supără, dar mai pe urmă te obicinueşti. Apoi cine ştie dacă nu este tot aşa la toate popoarele şi în toate societăţile? Pretutindenea tineritul îşi clădeşte viaţa altfel decât este şi vrista matură o reaşază pe adevărata ei temelie.

— Cu aşa principii mi-ar fi cu neputinţă să trăiesc, răspunde Vereanu. Dar ori cât mi-ai spune, nu pot crede că societatea noastră este

asa precum mi-o descrii. Ce te face să o judeci aşa de aspru? Fiindcă mai mulţi oameni au format o societate literară, înşelându-se poate asupra talentului şi plecării lor; fiindcă în ea s'au strecurat poate câte-va persoane de o moralitate indoelnică, ajungi la convingerea că nu poate exista la noi un cerc de persoane care, neatârinate de interes personal, să se ocupe cu studiul literelor, adică cu materia cea mai plăcută? Dar pentru ce am fi noi mai răi decât alţii? Nu se găsesc şi la noi oameni culţi, neinteresăţi, chiar generoşi? Fiindcă civilizaţia nu a pătruns încă în păturele mai adânci ale societăţii noastre, crezi că nici nu suntem în stare a o putea dobândi? Eu văd că poporul nostru este inteligent, pentru ce dar nu ar face şi el ceea ce au făcut altele? Eu prevăd un viitor frumos, căci găsesc la noi toate elementele trebuincioase pentru o bună disvoltare şi aştept şi eu viitorul pentru a-ţi dovedi că te înşeli. Măntin esemplul cu naufragiul, însă nu pentru a compara societatea noastră cu acci care se luptă cu moartea şi caută să scape cu dispreţul aproapelui, ci cu acei care au scapat de naufragiul secolelor trecute şi acum îşi culeg rămăşiţele averii lor, şi agonisesc alta, pentru a clădi locuinţe trainice şi solide; suntem dar în momentul când interesul şi iubirea comună ne face să ne ajutăm unii pe alţii, ear nu să ne prigonim. Încât priveşte teoria D tale asupra femeilor, eu nu o pot nici decum împărtăşi. Pentru ce ar fi ele mai rele şi mai egoiste decât barbaţii? Din contra mărturisesc că nici nu aşteptam să găsesc la ele atâta simţire, atatea cunoştinţe, atâta graţie, convorbiri aşa de alese, maniere atât de plăcute. Dacă am judeca după cercul ce amăn-

doi frecventăm mai mult, după familia Balur, aş dori să-mi spui de unde ai crezut a vedea prefacerea şi pândirea de care imi vorbeai dineoarea? Nu sunt amendouă domnişoarele încântătoare şi este ceva mai nedrept decât a prepune în cuvintele cele mai nevinovate tot felul de scopuri egoiste şi secrete? Cu asemenea principii poţi vre-odată să gândeşti serios la căsătorie?

Auzind aceasta, Melini aruncă o privire pेत्रunzătoare lui Mihai, pentru a vedea dacă vorbele sale nu cuprind vreo alusiune la relaţiunile sale cu Ana. Ânsă o secundă de reflecţiune îl făcu să se convingă că Vereanu vorbea foarte nevinovat.

— Ce-i de făcut? respunse Melini. La urmă mă voi hotări şi eu să me însor. Am făcut în toate ceea ce au făcut ceilalţi, aşă voi face şi cu căsătoria şi nu voi păţi-o nici mai bine, nici mai rău decât toţi. A propos, fiindcă vorbim tocmai despre societate te înştiinţez că pentru revelion Dorveanu vra să dea un mare bal. El ca şi soţia lui nu are mai mare bucurie decât a face să petreacă lumea pe socoteala lor. Fiindcă avem să fim invitaţi amundoi, vra să jucăm vis-à-vis la *con-tre-dance*?

„Bucuros.

— Nu uita sa-ţi faci angajamentele mai dinainte căci altfel poţi rămâne fără dame.

Noaptea inaintase şi când Melini se despărţi de Vereanu, această îşi inchipui că a avut a face cu cel mai mare pesimist din lume.

Todiriţă Covrig ânsă care prin primirea politicoasă ce i se făcuse în diferite societăţi şi nu mai puţin la Ulpia-Traiana, ajunsese a crede că s'a înşelat asupra sa şi că este o persoană mai însenmată decât se credea pân

acum. Deaceea mulţămirea de sine ce dobândise el începui a o şi manifesta, încât Mihai din puţină plăcere ce simţise în societatea lui, acum avea o nemulţămire foarte pronunţată, mai cu samă fiindcă Covrig îl indesa cu vizitele pe fie care zi. De multe ori punea apoi să se anunţe la Cucoana Savastiţa, şi se areta atât de intim, încât Luţica venea rare ori în salon devenindu-i Covrig nesuferit, ear cucoana Savastiţa îl primea numai din când în când. Covrig deşi necăjit de aceasta, ajunsese acum a interpreta totul în mod favorabil pentru densus. „S'au supărat pe mine gândea el, că tot mă duc şi tot nu fac cererea. Au şi dreptate, pentru ce întârziu aşă de mult? Hai! trebuie să mă grăbesc dacă nu vreau ca itele să se incurce. Gândind asupra mijlocului celui mai bun de a pune în lucrare planurile sale, cu instinctul practic care mai în toate casurile oamenii cei mai simpli îl posed într'un mod mult mai desvilit, decât persoanele cele de spirit, el chemă pe un telal jidov, numit Naftulea pe care îl întrebuiţase şi la alte comisiuni.

— Naftulea îi zise Covrig, nu cunoşti vre-o cucoană care se pricepe bine la căsătorii?

„Ba chinosc mai multe chiconaşule, respunse evreul. Numai nu ştiu de care ducă este vorba. Spune-mi familia ducăi şi-ţi voi spune chicoana.

— Naftulea, tu ştii sa taci, aşă-i?

„Ca piticul. Ferească Dumnezeu n'oiu spune eu secretele chii-va.

— Aş vra să gădesc vre-o cucoană, dar ştii una pricepută, nu una de rând. care să vorbească pentru mine cu cucoana Savastiţa Vereanu. Ştii că are o fata amarnic de frumoasa. Persoana ce vei cunoaşte trebuie să

știe a apuca lucrurile bine, să facă să fiu primit cu bucurie.

„Chicoana Savastița Vereanu? zise Naftulea gândind. Cam greu, tare sunt fudui acolo in familie. Și chiconășul ist ténér care-i judecător, nu-i chip să te apropii de el. Mai dau-năzi am fost pus să-i vorbesc într'un perșes ce trebuia să judece—m'au dat afară pe scări, par'că am venit să-l mănănc. Tare-s fudui!—Vorbind așa, Naftulea se juca cu degetele in barba lui căruntă și tot gândea.

— Zeu, sunt fudui? Dar lasă că cu mine n'or mai fi, că mă știu cine sunt.

„Cinosc eu pe cine-va, zise evreul după o vreme, dar a să fie cam scump.

— Cine?

„Chicoana Cleopița Zuznea. Am văzut-o de mai multe ori intrând in vizită la Vereanu și știu că se cunosc bine. Făr decât chicoana Cleopița e chicoană mare, are să vă fie scump. Am să vă aduc respuns mâni.

— Bine, te aștept și vezi de fă treabă.

„Ceva arvonă pentru trăsură? zise Naftulea întinzând mâna. Ear după ce Covrig îi dete bani, „sărut mâna, așteaptă-mă mâni dimineață!“ Abie eșise evreul din casă și ear se intoarse.

„Căt vă dă bibaca acum la cununie? întrebă el.

— Socot că deocamdată o moșie și la moarte toată averea.

„De chiși ani e bibaca?

Apoi știu și eu? are pèrul sur.

„Bine.—Naftulea se duse.

A doua zi veni să-l vadă inspre sară Era o joie și Covrig își făcea toaleta să meargă la Balur.

— Ce veste imi aduci Naftulea, vorbește iute că sunt grăbit!

„Treaba se poate face, dar cum ți-am spus cam scump. La început nici nu voea chicoana, dar după ce a gândit mult, am hotărit-o. Un *service* de ciau frumos de argint inainte și la urmă dacă face treaba, o trăsură nouă, in-chisă, cu doi cai; dacă nu face treabă, nimic.

— Cam mult Naftulea!

„Ți-am spus-o dinainte. Dar și treaba e grea. Nu merge pre des in casă: fata trebuie pregătită incet. Caută să joci cu dēnsa pe la baluri, așa spune chicoana Cleopița.

— Vezi că n'o pre scoate in lume . . .

„Căt despre mine, ce vei socoti dumneta, și Naftulea ear intinse mâna.

După ce-l mulțămî și-l trimise cu respuns afirmativ, Todiriță se suî in trăsură și merse la Balur.

CAP. XIII.

In acea sară societatea era numeroasă și jocurile foarte vesele; mai cu samă o „baba oarba“ la care se întămplase să fie legați la ochi in aceeași vreme Soloiu și Covrig care in loc de a prinde prin vre-unul din ceilalți, ce-i incunjurau, la tot momentul se întălneau și se cuprindeau unul pe altul in brațe, făceau pe toți să ridă cu hohot. De la o vreme Soloi simți că pozițiunea sa este ridiculă și se retrase, pe când Covrig era incântat de a juca un rol principal și văzù cu părere de reu că jocul se disface și societatea se imparte in cercuri restrinse care conversau cu intimitate impreună. El cerca să se alipească pe lângă mai multe de aceste, dar fără succes, așa incăt remăind singur, d-na Balur care sta la vorba cu o altă dama betrăna, îi adresă cuvēntul și-i dădù astfel ocasiune de a se așeza lângă dēnsa. Totodată il și presentă acestei dame.

care nu era alta decât cucoana Cleopița Zuznea. Auzind acest nume, fața lui selungi de mirare pe când cucoana Cleopița nu manifestă prin nici o mișcare că ar fi auzit vorbind vre-odată de dănsul. Abie după câtă-va vreme, când doamna Balur, se depărtă de lângă ei, cucoana Cleopița începî a face alusiune la ceea ce se petrecuse între dănsa și Covrig prin mijlocirea lui Naftulea.

— Trebuie să vă fie urit singur la țară, domnule Covrig, zise ea; afară de părinții d-voastre, nu aveți pe nime.

„Apoi dă, cuconiță, nu pre am pe nime, căci subprefectul nostru vine cam rare ori...

— E monotonă viața când cine-va e singur. Sunt incredințată că de la o vreme aveți să vă mutați în oraș, dacă n'ați găsit mai cu cale... aici Cleopița se opri.

„Apoi dă cuconiță eu unul nu m'aș muta, dacă... earăși urmă un moment de tăcere.

— Sunteți cu poziție bună, sunteți ténér— mai mult de douzeci și cinci de ani nu vă dan...

„Douzeci și trei am implinit în zioa sfinților Arhangheli Mihail și Gavril.

— Pentru ce nu ve luați o tovarășă care să vă ție de urit în singurătatea vieții de la țară? Cu dănsa v'ați pute duce în fie care an câteva luni în străinătate și a-ți petrece bine.

„He! Poate că atunci babaca mi-ar da voie, că singur n'a voit niciodată să mă lese, zicînd că am să fac berbântării.

— Pentru ce dar nu vă insurați? Pentru ce nu luați o persoană de familie bună care v'ar lega cu mai multe case însemnate, v'ar face mai cunoscut și prin urmare mai mulțămît?

„Apoi dă, dacă s'ar găsi cineva să vor-

bească pentru mine, dacă ar fi cine-va așa de bun...

— Cum să nu se găsească? Cine poate face un bine și-l lasă nefăcut? Numai oamenii cei răi nu se interesează de binele altora. Eu una nu-s așa, când pot face pe cine-va fericit, o fac din toată inima.

„Dacă a-ți voi să vorbiți pentru mine cuconiță, așa fi omul cel mai norocit din lume. Știu bine că copila mă dorește, dar nu sunt încă de tot sigur de părinți: dacă i-ați pute îndupleca...

— Am să cerc, dar nu știu bine de voiu isbuti. În tot cazul de nu se va pute face acolo, ți-oiu găsi alta-ceva. Ce gîndești de una din fetele ce vezi aici? Adela e frumușică, asemenea Ana, deși asta e cam incurcată cu oare-cineva, apoi Melania, fata cucoanei Zoiței Barabez, apoi...

„Nu cuconiță, zeu nu! Dacă n'o pot lua pe dănsa, apoi mai de grabă nici pe una. Să fie demoaselele aceste cît de bune, nici una nu-i așa de frumoasă ca dănsa. Eaca așa da nu știu ce, numai să o pot lua. Să n'am parte!..

— Nu vorbi așa de tare, că te poate auzi cineva—mustră Cucoana Cleopița.—Bine, vom vedea. Dar dacă nu se va pute, apoi tot eu am să te insor. Am aflat că cucoana Savastița o ia la bal la Dorveanu, o scoate pentru întăia oară, ie o la joc și vezi să-i placi, eu atunci oi vorbi cu muma, căci așa să mă duc la dănsa nu-mi vine.

„Of, Cuconiță! v'aș fi dator mai mult decât cu viața dacă a-ți pute isbuti!

— Nu vorbi așa tare, ved că vine spre noi cucoana Ruxandra.

Mihai Vereanu pe de altă parte, după ce se încercase în zadar de a pute vorbi nesu-

părat cu Adela. pe care mai multe persoane între care Soloiu o încunjurase necurmat, părăsî acest cerc și se apropiase de Melini și Ana care vorbeau încet într'un unghiu retras, fără a-i trece prin minte că intrerumpe o convorbire din cele mai intime.

— Nu ve credeți în ceea ce spune D. Melini, domnișoară, începî Vereanu glumind. Vi-l denunț ca pe omul cel mai materialist în principii ce am cunoscut pînă acum. Nu știți ce teorii profesază. aveți să ve infiorați auzindu-le.

Spre marea lui mirare, Ana, în loc de a răspunde în tonul glumeț cu care începuse el, îi zise după o scurtă gîndire cu figură serioasă și apăsînd pe cuvintele sale:

„Imi pare că aveți dreptate. *De la o vreme* am să me conving și eu pe deplin că D. Melini nu e omul cel entusiast ce l'am socotit pînă acum

Melini înțelese aluziunea. se simți atins și răspunse cam pe acelaș ton;

„A cui e vina dacă m'ați socotit entusiast? De sigur nu a mea, care nu mi-am făcut niciodată iluziunii, ci am avut pururea o pătrundere foarte dreaptă în ôri care stare de lucruri, chiar în cea mai ascunsă.

Ana se înroși și tăcî, ear Vereanu necunoscînd nimic din ceea ce se petrecea între ei, nici nu putea precepe aluziunile lor. Dacă ar fi știut că în momentul cînd venise el, Melini făcea muștrări Anei, arătîndu-i că a luat sama la impresiunea ce Vereanu făcuse asupra ei, și Ana se apăra de aceasta, deși în sufletul ei gîndea contrarul; că la rîndul ei Ana arătase lui Melini că ar trebui în sfîrșit să iee o hotărîre pentru a curma o stare de lucruri între ei, care începea a fi com-

promitătoare și Melini neștiind cum să se apere aducea din nou vorba asupra lui Vereanu, pentru a schimba rolurile și din acusat a deveni acusator — dacă Vereanu ar fi știut toate acestea, el de sigur nu ar fi venit cu atîta naivitate să iee parte la convorbirea lor. Țînsă pentru Melini intervenirea lui Vereanu era un pretext minunat de a se departa, avînd prin aceea și avantajul de a da Anei a înțelege că o lasă într'o societate pre plăcută pentru dînsa, pentru a fi turburată prin prezența lui. Ceea țînsă ce Melini lîua drept pretext era adevărul; prezența lui Vereanu era pentru Ana o fericire și cu cît simțirea ei pentru acesta devenea mai mare, cu atîta creștea și dorința ei de a se simți liberă de Melini. Ceea țînsă ce o supera mai mult eră că Melini nu se hotărîea să sfarce în mod definitiv promisiunea ce-și dăduse unul altuia, ci lăsînd-o să subsiste, făcea raportul între ei tot mai nesuferit prin nesfîrșitele lui muștrări.

Mihai aflînd cu bucurie că și familia Balur avea să meargă la balul lui Dorveanu, se adresase aîntei la Adela pentru care avea o preferență mult mai mare decît putea singur a-și da samă. Spre marea lui părere de rău țîsă aceasta dăduse cotilionul lui Suliminiu care venise mai înainte. Deaceea se adresă la Ana care îl dădă cu mulțămire și intră cu dîrsul într'o convorbire din cele mai animate și mai interesante. Ea vorbea cu toată inspirarea ce are sufletul cînd iubește, așa încît adese ori Vereanu o asculta cu admirare, dar cu toate acestea la despărțire gîndurile lui se întorceau spre Adela.

După ce noaptea tîrziu toată societatea se strecurase și Adela și Ana se aflau singure în camera lor, această din urmă se simți așa

de agitată după deosebitele emoțiuni ce avuse în acea sară, încât își ascunse capul în mâni și lăsa să curgă lacrimile sale, fără a răspunde la întrebările ce-i făcea Adela.

— Tu nu vrei să-mi răspunzi, dar eu știu ce este, zise Adela. Eu găcesc ce se petrece în inima ta. Melini te năcăjește cu Vereanu și tu ești cu atâta mai nemulțămîtă, cu cât vezi că are dreptate. Spune drept că Vereanu te-a atins la inimă? Cu toate acestea, urmă Adela, vedând că Ana nu-i răspunde, ți-aș da sfatul să iei bine sama, căci tănărul acesta nu-i ușor de pătruns. Precum îți face ție alusiuni sentimentale, așa mi le face și mie și pentru acest joc cu noi amundone, ar merita o pedeapsă din partea noastră.

„Ah! cu mine nu face nici o alusiune de cele ce spui. Eu sunt o nebună și-mi inchi-puesc lucruri care nu sunt, răspunde Ana stergând o lacrimă.

— Foarte rău faci, zise Adela, cu bărbații nu poate fi cineva de bună credință. Ei vor a fi într'o vecinică indoeală; de îndată ce ved că au produs impresiunea dorită, amorul lor propriu e atât de lingușit încât nu mai lasă loc amorului. Cu dănșii trebuie să ne prefacem pentru a isbuti. Mai bine este să ne spunem ana alteia toate vorbele lui, ca din această comparare să-i judecăm buna credință

Propunând aceasta, Adela își făcî reserva în sine de a spune puțin și de a afla tot.

„El mi-a vorbit numai generalități. Mi-a vorbit de amor și de credință în teorie, nimic personal.

— Și cu mine a făcut teorii zise Adela, tăcend despre multele alusiuni directe ale lui Vereanu. Dar îți mărturisesc că pre mult a stat cu tine la vorbă astă sară. Se vedea că

Melini era necăjit și n'ar fi bine să-l depărtezi de la tine, căci cine știe dacă într'un moment de ciudă, el nu va calca promisiunile făcute.

„Fac'o! Cu atât mai bine! aceasta chiar imi e dorința.

— Dacă îți inapoeste cuvântul, momentul măritișul se depărtează cu mult.

„Mă mir cum poți vorbi așa! Crezi că eu m'aș unî vre o dată cu un om ce nu iubesc, ce nu pot iubi?

— Principiul nu este aplicabil în toate ca-surile. Amorul poate veni și în urma cununiei. Dar poate nu iubești nici decum pe Melini? Dacă-i așa pentru ce i-ai spus cóntrarul?

„Am crezut că-l iubesc și m'am înșelat. Dar și el, dacă mă iubește pentru ce nu a grăbit momentul cununiei, pentru ce n'a îndrăznit pân acum să spuie mumei lui cu hotărîre, intențiunea ce are? Nu! El nu mă iubește!

— Ia sama Ano, de nu pierde ceea ce-i sigur pentru un lucru cel puțin foarte problematic.

„Ah! imi amărești inima cu aceste cuvinte. Nu înțeleg cum poți întrebuița aceste regule banale la simțirea cea mai înaltă. De o mie de ori mai bine aș voi să nu mă mărit niciodată, decât să ieu un barbat numai pentru a nu rămân fată mare. Căsătoria este numai forma exterioară în care este iertat amorului a se manifesta în societate. Amorul, simțirea inimii, nu forma căsătoriei leagă persoanele ce se iubesc. Deaceea o căsătorie fără amor nu poate aduce decât cea mări mare nenorocire, pe când amorul în căsătorie este visul de fericire cel mai frumos ce-l poate ave cineva în viață. Ori vreu să-mi realizez acest

vis, ori renunț la dănsul. Am consimțit a lua pe Melini crezând a-l iubi, acum ănsă mi s'au deschis ochii, am văzut, și sunt sigură că nu-l iubesc. . . .

— De când a venit Vereanu? Dar îți repetez să iei sama, poate că te înșeli a doua oară asupra simțirii tale.

„Nu! O nu! data asta nu me înșel. Simțesc... când ai ști câte idei imi trec prin minte... câte visuri...

— Atunci poate te înșeli asupra lui. El chiar mi-a spus odată că e necredincios, că ar fi iubit o Italiană... poate o iubește încă, poate se joacă numai cu noi—voeam să zic cu tine—e mai bine să-l observăm cu sânge rece, decât să ne lăsăm fără opunere a căde în sentimentalism. În tot cazul, nu lega așa de mult căsătoria și amorul împreună, căci dacă mă uit la toate mărităsurile ce am văzut până acum, văd că rare ori amorul a fost motivul. Neaparat, a lua pe barbatul ce iubești este o mare fericire, dar a lua chiar pe unul ce nu iubești, imi pare tot mai bine, decât a rămâne fată mare. Nu simțеști singură că acest gând e nesuferit?

„A iubit o Italiană și o iubește încă! esclamă Ana, fără a mai asculta raționamentul Adelei. Spune-mi când ți-a mărturisit-o, cum a fost? dar spune-mi mai iute. Ah! Mie nu mi-a spus nimic de toate aceste!

— A venit odată vorba din întâmplare, poate că nu e de adevărat.

„Și ce ți-a mai spus?

— Nimic, Mie, nimic. Cu tine vorbește mai mult despre sentiment. Cu mine vorbește lucruri indiferente, glumește, vine să-mi ceară un joc, de exemplu cotilionul pentru reveli-

on—pe care imi pare rău că-l dădusem altuia—și altele asemenea.

— Ți-a cerut ție ăntei cotilionul, ș'apoi a venit la mine!

„Nu cumva vrei să deduci din aceasta tot felul de consecunțe serioase? Să nu mai vorbim despre aceasta, mai bine să gândim la toaletele noastre de bal.

Ana ănsă n'o mai asculta, ci așezată înaintea focului ce ardea în sobă ea sta cu ochii țintiți asupra lui, în vreme ce gândurile sale sburau spre altele. În pozițiunea aceasta ar fi stat multă vreme, dacă Adela nu i-ar fi adus aminte că noaptea e înaintată și că trebuie să se culce. Ele nu mai preschimbare nici un cuvânt și chiar a doua zi în ajunul revelionului figurele lor erau preocupate.

Ănsă în mijlocul pregătirilor de bal Ana primi de la o mătușă a ei bătrână ce trăea în singurătate la o moșie, o scrisoare prin care aceasta o indemna să vie numai decât la dănsa căci ar fi bolnavă și ar pute muri în singurătate. Deși Ana nu mai văzuse această rudă din copilărie și o despărțire de oraș ei era în aceste momente lucrul cel mai dureros, Balur, cucoana Ruxandra și chiar Adela o indemnară să se ducă numai decât căci poate mătușă ei are intențiunea să o facă moștenitoare, ceea ce ar fi pentru dănsa o fericire neașteptată. Apoi ei ziceau că nu poate respinge cererea ce i se făcea de a căuta pe o bătrână rudă care nu mai avea pe nime în lume decât pe dănsa. Ana se plecă în fața acestui argument, dar cu inima grea și presimțiri triste. Ea era să se ducă în singurătate, să se despartă de vara ei cu care crescuse ca o soră, de Balur și Ruxandra care fusese pentru dănsa ca niște părinți și

mai cu samă de dănsul, a cărui infătoșare o făcuse să intrevadă o fericire în viață cum nici o crezuse vre-odată.—Așa lucrurile cele mai neașteptate intrerup deodată chipul vieții noastre și îl prefac cu totul!

Odată avea încă să-l vadă, să vorbească multă vreme cu dănsul, nesuperați de nime, la balul lui Dorveanu. Atunci va vedea ea, se va convinge despre intențiunea lui! Acest moment îi părea cel mai solemn din viață.

La Luțica Vereanu preocuparea balului nu se manifesta prin serioșitate, ci prin o veselie fără margini. Pentru întâia oară Miss Mary găsi pe scolară ei distrasă, pentru întâia oară, Luțica care avea atâta talent și plecare pentru desemn mișca plumbul pe hârtie fără a ști ce face și nu mai ținea în loc de nerăbdare. Miss Mary scurtă lecțiunile sale, căci vedea că acum tot nu-i profită. Ea se uita la Luțica cu melancolie și compara în minte fericirea ce simte acum și de care îi strălucea fața cu durerea prin care și ea va trebui neapărat să treacă odată.

Luțicăi nici nu-i trecea prin minte că sunt și momente de durere în viață. Ea salta prin casă de bucurie; când cânta, când juca; apoi se ducea eară în camera ei să mai admire rochia de bal ce tocmai i se adusese și sta așezată pe o canape. Musica ce era să audă, lumea ce era să vadă, jocul, toate îi erau așa de noue și-i păreau așa de încântătoare! Apoi era să fie liberă, să joace, să vadă, să placă! Ea era ca o rândunică tenără care pentru întâia oară își întinde aripele și ciripește de fericire, vizând cum o duce aerul și cât e lumea de mare și frumoasă, în comparare cu ruiul în care trăise până atunci.

Generalul Vereanu văzând-o așa de veselă zicea cătră cucoana Savastița:

— O vezi? Ia așa începem viața cu fericire. De-ar da Dumnezeu s'o pot mărita după cineva care nu-i va face-o amară.

„Mai lasă, dragă, mai lasă, răspundea cucoana Savastița, încă nu-i vreme.

— Aș scapa mai degrabă de. Englezoaica asta care tace ca un băț. Mai ales de când suntem în oraș pare că a muțit în totul, nu i-am auzit gura de două luni.

(Va urma.)

Jacob Negruzzi.

Respunsurile „Revistei Contimporane.“

Lupta literară între *Revista Contimporană* și critica din *Convorbiri* s'a incins cu multă caldura. *Revista* de la 1 Iunie publică un respuns lung al d-lui P. Grădișteanu, un respuns ceva mai scurt, dar foarte puternic al d-lui V. Alexandrescu Ureche și câteva cuvinte gentile ale d-lui D. Aug. Laurianu, ear D. Pantazi Ghica și-a ales un cerc mai întins de cetitori și își răspundește observările d-sale în contra noastră prin cel mai însemnat jurnal politic din Capitală.

Fiind vorba de o luptă literară, să ne fie iertat a înlătura mai întâi tot ce ne pare a trece peste limitele ei.

Așa D. Petru Grădișteanu vorbește de victimele *arțagului* meu, de *piticii* din *ortaoa* „Junimei“, zice că noi tăgăduim cu *sfruntare*, cu *turbare* meritul părinților literaturii și spune, că *pamfletul* meu îi reamintește că *Voltaire compară pe unii critici cu broaștele care se zice că sug veninul pământului spre a-l comunica celor care le ating.*

D. Vasile Alexandrescu Ureche observă, că *unii zetar* îi e permis să fie ignorant ca un *reductor* de la *Convorbiri*, că de cetea mult „Convorbirile“, de *tămpire* nu soăpa, vorbește de *greșalele mon-*

struouse ce le-am comis în viața mea, și împărtașește cetitorilor săi, că în casa D-lui Maiorescu nu lipsește o clarinetă și un contrabas pe lângă un piano.

D. Pantazi Ghica numește pe adversarul său un fel de farceur literar, spune că unii membri ai Societății „Junimea” sunt adați la umorism între mai multe pahare de bere în Borta rcece (o cârciumă cunoscută din Iași, citată și de D. Laurianu junior în contra noastră) și observă, că stilul meu cam se aduce mult cu stilul și bunacuvința ce ar găsi cînera în epistola unui commis-voyageur neguțătoresc.

La aceste cuvinte și altele mai tari de felul lor nu am nici un răspuns. Ele sunt personalități fără interes într'o discuție literară; ar fi chiar de natură a tăia ori ce discuție, dacă alte considerații mai însemnate nu ar impune continuarea ei ca o datoric.

Lăsăm dar expresiilor reproduse mai sus tot caracterul lor fără a le mai atinge.

Căci ele nu ne înaintează în deslegarea singurei întrebări importante aici: cum rămâne cu obiectul propriu al criticii noastre literare?

Cum rămâne cu trocheele lui Dositei, pe care *Revista Contimporană* le numește hexametre? Cum, cu *esplosiunea entuziasmului nobil* pentru țevile de apă aduse de Prințul Moruzi? Cu *convulsivunile înflăcărate*? Cu *profuziunea craterului în irupțiune*? Cu *ridicarea D-lui Sion din adolescență și așezarea D-sale în Capitală*?

Cum rămâne cu lumea tăcută a D-lui Pantazi Ghica, care *păstra un sitențiu*? sau cu Armașul Dincă Sêrbul, care era

șearpe incolăcitor, fința tărătoare, astucioasa, hipocrita, furbă și trădătoare, suflet damnat, spion și confident a lui Mihnea?

Cum rămâne cu Ammianus Marcellinus, pe care îl citează D. Ureche pentru timpul lui Attila.? Sau cu Voltaire, care începe istoria de caracter filosofic în vîrsta de 6 ani? Sau cu Cimabue, care devine celebru în arhitectură?

etc. etc. etc.

Cum rămâne cu aceste fenomenale... scăpări din vedere, aceste... mici erori strecurate într'o cătățime cam mare în primele două numere, numerele de recomandare, ale unei *Reviste* de literatură, artă și știință, publicată în a. 1873 în Capitala unui Stat, care aspiră la cultură și nu este cu totul lipsit de viața literară?

Eacă singura întrebare, la care se aștepta un răspuns din partea *Revistei Contimporane*, și tot odată singurul punct, în jurul căruia se poate mișca discutarea, noastră mai departe.

I.

Așa dar: ce a răspuns *Revista* la erorile imputate și cum a răspuns?

Critica noastră relevase cinci articole: studiile literare ale D-lor Sion și Ureche, novela D-nului P. Ghica, recenziunea D-lui D. Laurianu și un articol al D-lui Marianu. Incepem cu o mărturisire împăciuitoare: în privirea apărării ce D. Grădișteanu face în favoarea D-lui G. Marianu de la Ploești, suntem aproape de a ne înțelege cu D-sa. D. Grădișteanu (pag. 390) numește scrierea D-lui Marianu

un articol de *blagues*—cuvîntul în limba română n'are ecuivalent decât, poate, *mofturi*.

Din momentul, în care *Revista* califică articolul D-lui Marian de *mofturi*, nu mai avem de discutat asupra acestui punct. S'ar simplifica discuția chiar și asupra celorlalte puncturi, dacă *Revista* ar consimți să numească cu aceeași expresie calificativă și celelalte articole relevate de noi, critica D-lui Laurianu, novela D-lui P. Ghica și mai ales studiul istorico-literar al D-lui Ureche. Căci *mofturi* este în deaproape înrudire cu numele ce ne-am permis noi a-l aplica de la început acelor articole din *Revista* și despre care presupunem, că nu este anca uitat.

Asemenea suntem datori a recunoaște, că nu mai încapă discuție asupra uverturii lui *Freischütz*, pe care D-nul de la Ploești o atribuea lui Mozart. În aceeași zi (1 Mai), în care a apărut critica noastră în *Convorbirile* din Iași, a apărut în No

3 al *Revistei* din București rectificarea. Pasagiul criticat de noi din No. 2 al *Revistei* era:

Un caet din Mozart se afla pe piano. D-na Cutare îl deschise și ne jucă nemuritoarea uvertură a operei Freischütz.

și aici *Erata* din No. 3 observă

În No. 2 al *Revistei* la pag. 186 rândul 11 s-arindu-se un rând din manuscris, după cuvântul *jucă* să se adauge: „Sonata în sol major, apoi termină cu.“

Așa dar D-na *Cutare* jucă din caetul lui Mozart sonata a 8-a și apoi termină cu uvertura operei Freischütz.

Unii se miră, cum de zețarul sărise rândul din manuscris așa de bine, încât frasa tipărită avea un aer foarte natural, mai natural chiar decât cea îndreptată, și par a se îndoi de istoria cu rândul cel sărit.

Noi însă nu ne credem în drept a pune la îndoială *erata Revistei*, și prin urmare primim rectificarea făcută fără rezervă.

Mergem chiar mai departe: ne mirăm, de ce *Revista* nu s'a folosit de *Erata* ei într'un mod mai bogat, oarecum mai isteț? Nu vedea că aici este mijlocul cel mai simplu de a scăpa de toate greutățile?

De exemplu: la pag 15 din No. 1 al *Revistei* zicea D. Sion.

In adevăr, voiți exametre? ascultați:
Limbele să salte
Cu cântece nalte.

De ce să nu zică *erata* din No. viitor al *Revistei*:

În No. 1 al *Revistei* pag. 15 rândul 6 de jos, s-arindu-se cate-va cuvinte din manuscris, după cuvântul *voiți* să se adauge: „trochee, care nu sunt“ . . . exametre?

și toată greșala a dispărut!

Asemenea pentru D. Ureche:

În No. 1 al *Revistei* la pag. 2 rândul 2 de jos, unde se citează autorii pentru timpul lui Attila, s-arindu-se doue rânduri din manuscris după cuvântul *Am. Marcellinus* să se adauge: „din nenorocire nu scrie nimic despre Attila, dar cu atât mai mult scrie“ . . . Priscus.

Și așa mai departe și pentru celelalte erori în *dulce infinitum*.

Dar *Revista* nu a ales acest mod expeditiv și prudent de a întâmpina critica făcută; ci și-a susținut erorile, încercându-se a aduce argumente în favoarea unora din ele.

Să le examinăm și pe aceste.

Constatăm însă mai întâi, că acea parte a criticei, care privea la disertația D-lui Sion asupra poetului Conachi a ramas fără întâmpinare. O menținem dar deocamdată așa cum a fost făcută.

Trecem la D. Ureche, care s'a crezut obligat a-și susține cele 7 erori ale D-sale cu ori ce preț, vom vedea îndată, cu ce preț.

1. Eroarea D-lui Ureche relativă la Ammianus Marcellinus.

Pasagiul din No. 1 al *Revistei Contemporane* este în întregul lui următorul:

Mult timp, multe sute de ani, coloniștii lui Trajan n'auvire alți istorici decât *tradițiunea* fidelă, și alătura cu ea pre acei lăutari, cari, încă la Roma, aveau deprinderea a cânta la oaspețe faptele oamenilor celebri ⁴⁾. Pe timpul lui Attila ⁵⁾ la palatul *Biciului lui Dumnezeu*, ca și mulți secolii după aceea la curtea Domnilor Români, singuri lăutarii fac istorie,

⁴⁾ *Soliti sunt primis temporibus in epulis canere convivae ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.*—Salustiu.

⁵⁾ *Am. Marcellinus. Priscus.*

În contra acestui pasagiu făcu em noi în *Convorbirile* din 1 Mai următoarea critică:

Acel (5) pus lângă Attila ne trimete în josul pagi-

nei la autorii antici, din care ăi isvorește d-lui Ureche aceasta știință. Acolo găsim numit, pe lângă Priscus, și pe *Am. Marcellinus*. Ammianus Marcellinus citat pentru timpul lui Attila? Mare descoperire! Ammian (născut pe la 330) era de mai mulți ani mort, când a început domnia lui Attila (434—453) și în genere istoria lui merge numai până la 378 d. Chr.

Ce are de zis D. Ureche la această critică? Cum își va susține *singurul* punct în discuție: citarea lui Ammianus Marcellinus după cuvintele „pe timpul lui Attila.“?

Eaca răspunsul D-sale (*Revista* din 1 Iunie, pag. 320, 321, 322):

Un No. 5 sta pus după vorba *Attila* în scrierea mea (pag. 2) și nu știu de ce supără pe nervosul D. Maiorescu.

Oare nu este adevărată aserțiunea că *lăutarii* primii cântăreți, *poefi*, *fac istorie*, . . . *până pe timpul lui Attila*?

Probeze-mi-se că nu, și va rămâne de minciună Voltaire cu opiniunea sa despre ignoranța criticilor.

Nu am să probez, că nu, și nu am să probez, că da, fiindcă nu s'a vorbit nici un cuvânt despre aceasta. Singurul punct în discuție este: citarea lui Amm. Marcellinus pentru timpul lui Attila.

Să relevăm deocamdată cuvântul *până* virit acum de D. Ureche înaintea cuvintelor *pe timpul lui Attila*. Acest *până* nu stă în pasagiul criticat.

D. Ureche continuă

Ce este greșit în aserțiunea mea când, citând pe *Salustiu*, am scris că la Romani încă istoria începe cu poezia, cu cântecele (*soliti* sunt primis temporibus etc.)?

De această aserțiune a D-sale nu e vorba în critica noastră.

De acest obicei nu vorbește și *Nonniu* (II. 70) care amintește ca Varon numea pe cântăreți: *pueri modesti*...

Poate să vorbească *Nonniu*; nu sunt în chestie *pueri modesti*.

Ce păcat făcui susținând că acest mod de a face istoria a trecut și la Dacia și că persistă până chiar sub Attila?

Nimeni nu a relevat vre un asemenea păcat, nu este în chestie.

Era oare permis filosofului, literaturului din Iași a nu ști cine fură barzii la Gali (vezi *Lucan* I. v. 27), scaldi la Scandinavi etc.?...

Cetit'a eruditul D. Maiorescu pe Tacit? Apoi nu spune el cum se cânta la barbari pe timpul lui, (*Cannitur ad huc barbaras apud gentes. Annal. II 88*)?

D-sa, care știe toate, nu știe oare că la *Goți* în Dacia, încă se cântau la ospețe faptele strămoșilor, după cum o spune Iornandes (după *Cassiodore* ministrul lui *Theodosiu*)?

Nu sunt în chestie nici barzii la Gali, nici *Tacitus*, nici *Goții* din Dacia. În chestie este un singur punct: citarea lui Amm. Marcellinus pentru timpul lui Attila.

Apoi nu cum-va eruditul D. T. Maiorescu pretinde că Ammian Marcellin este rău citat pentru descrierea moravurilor Hunilor?

intreabă D. Ureche. Nu pretinde aceasta D. Maiorescu.

Istoricilor de la *Convorbiri* aceasta poate să le pară lucru nou, dar Ammian Marcellin este autoritate pentru epoca aparițiunii Hunilor și isgonirea *Goților* de către ei din Dacia.

Nu este în chestie epoca aparițiunii Hunilor nici isgonirea *Goților*.

Ce ar zice acest ilustru Domn când într'o carte cu titlu: *Histoire d'Attila et de ses successeurs* ar afla citat pe Ammian Marcellin de nenumărate ori?...

Histoire d'Attila și Amm. Marcellin!

— E un ignorant ar esclama negreșit D. Maiorescu. Acel ignorant se chiama ansă *Amédée Thierry*!

De o fineță admirabilă! D. Ureche își asociază pe *Amédée Thierry* și ne dă a înțelege, că în pri-

vința lui Ammianus Marcellinus este de aceeași . . . erudițiune.

Să nu batjocorim memoria lui Amédée Thierry deabia reposat! Nu el este în chestie; nu el ar fi putut să aibă vre-odată . . . inspirațiile D-lui Ureche asupra isvoarelor istorice. Când în *Histoire d'Attila* a lui Am. Thierry se vede citat Ammianus Marcellinus, nu este pentru chiar timpul domniei lui Attila, ci pentru prima aparițiune a Hunilor în Europa și pentru moravurile lor de atunci, de care a trebuit să se ocupe Thierry în eminenta sa lucrare.

Dar, cum am zis, nu este aici punctul în discuție. Să revenim la el

Pentru ce dar acel No. 5 îl pune în furie contra mea?

Lăsând *furia* la o parte: pentru că prin acel 5 se citează Ammianus Marcellinus pentru timpul lui Attila.

Dar aici D. Ureche răspunde:

Eu n'am citat pentru epoca lui Attila pe Ammian Marcellin și No. 5 pus după vorba Attila nu se raporta la Attila, ci la epoca Hunilor.

Așa? Apoi atunci de ce atâta sfadă? De ce acel nomol de erudițiune? Acele săgeți de întrebări îndreptate încont. a criticului din Iași?

Chestia este cu mult prea simplă pentru aceasta.

No. 5 pus după vorba Attila nu se raporta la Attila.

Eacă cea mai simplă și cea mai elegantă ridicare a greutății.

Pecat atunci de întreaga pag. 321 din *Revista* și de jumătățile paginilor 320 și 322. Lucrul se făcea mai bine, după sfatul ce ne-am permis a-l da adineaori, printr'o îndreptare în *Erata* acestei interesante *Reviste*. D. e.

Erata:

No. 5 pus la pag. 2 a *Revistei* după vorba Attila, nu se raporta la Attila, ci . . .

nu mai știu la ce.

Mai bine se făcea lucrul de sigur în acest chip, dar de tot bine tot nu se făcea. De tot bine se

va face lucrul numai atunci, când *Erata* vre unui număr viitor al *Revistei* ne va zice

La pag. 2 a Revistei No. 1. să se suprimă numele Ammianus Marcellinus cu totul.

Căci ce vrea să dovedească D. Ureche cu Ammianus? Să lăsăm la o parte, după dorința D-sale, timpul lui Attila, și să presupunem, că D-sa ar fi citat pe Ammian numai pentru acel timp al Hunilor, despre care se ocupă în adevăr istoria lui.

Ei bine, până pe timpul lui Attila, în epoca aparițiunii Hunilor, pentru care Ammian este autoritate, ce vrea să ne arete D. Ureche prin citarea lui? Dacă-i recetăm pasagiul în discuție, vedem că este vorba de afirmarea D-sale că

singuri lăutarii fac istoria; lăutarii și tradițiunea fidelă.

De unde o scoate aceasta D. Ureche?

Pentru Ammian Marcellin eu n'am indicat o anume pagină,

zice D-sa cu oare care naivitate. Dar putea să indice o anume pagină sau, mai exact, un anume capitol și o anume carte din Ammian?

Nu putea, fiind-că nu există. Am cetit din nou întreaga carte 31 din istoria lui Ammian, în care vorbește de Huni, am recetit capitolul 3 și îndeosebi capitolul 2, cel cu celebra descriere a acelei ginte selbatice, nicaeri nu există nici cea mai mică aluzie la *cantăreși, lăutari, sau tradițiunea fidelă a Hunilor*, din contră, după ce Ammian a spus, ca Hunii „rătăcesc fără locașuri fixe, fără vatră și lege, fără obicei statornic“ resumă barbaria lor în frumoasele cuvinte: „Nimeni dintre ei nu poate răspunde la întrebarea: de unde ești? Căci fie-care a fost aiurea zămislit, aiurea născut, aiurea crescut.“

La o asemenea ginte nu poate fi vorba de *tradițiune fidelă* și de *lăutarii, care fac istorie*, și

dar citarea lui Ammianus Marcellinus trebuie su-
primată.

2. Eroarea D-lui Ureche relativă în Voltaire.

Pasagiul D lui Ureche criticat de noi este ur-
mătorul (*Revista* No. 1, pag. 9).

Metoda cealaltă „*ad probandum*“ relatea evenimen-
tele numai spre a lua din ele ocasiunea de a dis-
curge de organizarea politică a popoarelor, despre
legile lor, despre progrese, civilisare . . . Această
din urmă metodă dădu nascere, cu Voltaire, abia în
secolii XVII și XVIII, istoriei de caracter filosofic.
Dupe pilda celui geniu dominant între enciclope-
diști, scriseră istoriile, disertațiunile lor Millot, Ray-
nal în Franța; Hume, Robertson, Gibbon în Anglia etc

La aceasta am observat noi în *Convorbirile* de
la 1. Mai.

La pag. 9 eruditul nostru profesor de istorie la Uni-
versitatea din București ne spune că „istoria de ca-
racter filosofic“ se născu cu Voltaire, abia în secolii
XVII și XVIII,

Voltaire istoric în secolul 17? Dar Voltaire este de
6 ani, când se sfârșește secolul al 17 și în această
vârstă el deabia ar fi putut scrie un tractat ca acela
al D-lui Ureche, necum o istorie de „caracter filo-
sofic.“

Care este întâmpinarea d-lui Ureche în contra aces-
tei critice? Va fi mai ușor de astă dată a o analiza,
fiindcă acum cunoaștem din chestia cu Ammianus
Marcellinus metoda D-sale de apărare, zig-zagu-
rile prin care încearcă a se feri de direcția dreap-
tă a discuției.

Ce-i pasă D-lui T. L. Maiorescu că Zarate (*Manuel*
de littérature edit. 7. 1856, pag. 170) a ținut „în se-
colii XVII și XVIII luă istoria caracterul filosofic
propriu al său. Voltaire fu primul care în Franța
și dete această direcțiune.“

În adevăr, ce-mi pasă? Istoria a putut să ia caracter

filosofic în secolii 17 și 18, Voltaire a putut să fie
cel de'ntâi care în Franța i-a dat această direc-
ție: chestia nu e aici; chestia este, dacă istoria
de caracter filosofic s'a născut cu Voltaire în se-
colul al 17-lea?

Aceasta formă *silleptică* de cugetare să nu încapă în
mintea filosofului supusă la atâtea *silepse*!

Forma *sileptică* poate autoriza împreunarea mai
multor obiecte *felurite* într'o singură expresie, dar
nu autorizează nici odată și nicăeri împreunarea
sintactică de contraziceri, și dacă cineva d. e. în
loc de a zice: *multe bătălii celebre s'au câștigat*
pe timpul Romanilor, asemenea multe, mai ales,
prin perfecționarea armelor de foc, s'au câștigat
în zilele noastre, ar zice: multe bătălii celebre
s'au câștigat de la Romani până în zilele noastre
prin perfecționarea armelor de foc, ar comite, nu
o *silepsă*, ci o eroare, fiindcă timpul Romanilor
esclude perfecționarea armelor de foc, precum
vârsta lui Voltaire esclude scrierea istoriei filoso-
fice din partea sa în secolul 17.

Zicând ca Zarate că istoria filosofică este din seco-
lul XVII și XVIII făcut-am o erezie?

Nimeni nu a vorbit de o asemenea herezie.

Dar nu sunt din secolul XVII
Rollin, Bossuet, Fleury?

Nu sunt în chestie Rollin, Bossuet, Fleury.

Și oare nu este adevărat că numai în secolul XVIII,
cu Voltaire istoria luă definitiv caracterul ce-l avu
sub pana lui Millot, Raynal etc.? Voltaire e acela
care etc.

Aceasta poate să fie adevărat, dar nu e în ches-
tie, precum nu e în chestie nici tirada următoare
asupra meritelor lui Voltaire.

Intr'atâta se încheie întâmpinarea D-lui Ureche

asupra acestui punct. Neprobând ea nimic, eroarea D-sale cu Voltaire rămâne nejustificată.

Când ar rămâne numai atât! Dar prin întâmpinarea D-sale își înmulțește erorile, erori de același fel: contradicții și citări false.

Să recapitulăm observările din răspunsul de la pag. 323.

Zarate a zis: „in secolii 17 și 18 luă istoria caracterul filosofic propriu al seu. Voltaire fu primul care in Franța 'i dete această direcțiune.

D. Ureche crede in autoritatea lui Zarate, fiind că ni-l opune. Așa dar cel de'întău. care in Franța dete istoriei caracter filosofic fu Voltaire; însă istoricul Voltaire știm că a fost in secolul al 18. Cu toate aceste d. Ureche zice îndată mai jos:

Zicând ca Zarate, că istoria filosofică este din secolul 17 și 18, facut-am o erozie? Dar nu sunt din secolul 17 Rollin, Bossuet, Fleury?

Așa dar Francesii Rollin, Bossuet, Fleury au scris după D. Ureche istorii filosofice in secolul 17. Dar acum cum rămâne cu afirmarea de mai sus a lui Zarate, că Voltaire (din secolul 18) fu primul, care in Franța dete istoriei direcțiunea filosofică?

Aceasta cam are aerul de contradicție. Sau este numai o formă sileptică?

Să relevăm altă greșală, oare cum mai substanțială.

Dar nu sunt din secolul 17. Rollin, Bossuet, Fleury?

esclamă D. Ureche pentru a proba, ca istoria filosofică este și in secolul 17...

Nu i-a fost destul experiența cu Voltaire; trebuie să-o mai pătească și cu Rollin!

Rollin nu este istoric in secolul 17. Rollin este, ce e drept, născut in secolul 17 (și Voltaire era născut in secolul 17), dar nu devine autor decât in secolul al 18. Prima lui publicare este din 1715, ear *Histoire ancienne* este deabia de la 1730—1738.

Hotărît lucru: numele proprii sunt nefericirea D-lui Ureche.

3. Eroarea relativă la începutul istoriei germanilor.

In primele pagine ale *Revistei Contemporane* D, Ureche zisese:

„Ori ce neam incepe întâi prin poezie
„Ființa de-și pricepe“

este un adevăr eșit din poetica până a lui Văcărescu. Și acest adevăr îl confirmă cercetarea dezvoltării cugetării la toate popoarele Europei. Acest studiu demonstrează, ca regulă nestrămutată, că filosofia, ca istoria filia filosofiei, nu vin decât după ce poezia populară incepe a tăce, nu vin decât atunci când națiunea s'a așezat și a gustat din viața liniștei publice. Mai mult încă, *Hist. Var.* ale lui *Elien*, in *Ermiș* (1) in *Aristot* (2) aflăm că Grecii cântară până și legile lor înainte de a cunoaște scrisoarea.

La început istoria nu se scrie, ci se face, zice *Quinet*. Tradițiunile sunt conservate sub forma poetică și transmise din tată in fiu cu toate erorile proprii copilariei popoarelor, fără conesiune de cauze cu efecte. Așa, istoria Germanilor incepe cu cântul lui *Siegfried* in *poemul Analelor*.

Intre simptomele de suferință, de care se ocupa gluma noastră literară (glumă și nu prea) era și „contradicția gândirilor puse lângă o laltă.“ Ca exemplu am relevat și acel pasagiu din studiul asupra lui *Miron Costin* cu următoarele cuvinte:

La pag. 1 și 2 a revistei ni se susține că istoria, filia filosofiei, nu vine decât după ce poezia populară incepe a tăce, și îndată se adaogă: istoria Germanilor incepe cu cântul lui *Siegfried* din *poemul Analelor* (?)

Cum se justifică acum D. Ureche? Revista de la 1 Iunie, pag. 319 și 320:

Ce află d. Titu Liviu Maiorescu, in aceste șiruri ale mele chiar și alese de domnia-sa, după trebuința cauzei sale?

O erozie?

Nu; de crezie nu este vorba.

Să probeze că nu e adevărat că:

„Ori ce neam începe ăntei prin poezie, ființa de-și pricepe“ cum zice Văcărescu.

Nu am să probez, fiind că nu e în chestie.

Am zis că primii poeți, că primii muzicanți fură primii cronicari ai popoarelor . . . Istoria *Nemților* Domnului Maiorescu ea înseși începe, adausei, cu un cânt din Niebelungen.. Dar tot eu am arătat ce diferență este între Linus, Peani, Treni, Rapsozi, între cântăreții primi ai faptelor și între istorici. Istoria încă nu este balada lăutarilor cântând la mesele Domnilor faptele Domnilor trecuți cu laudă... Unde este contradicție dară, când spunând ca Quinet (page 298 Tome IX ed. 1857 Paris), că „L'histoire allemande commence par le chant de Siegfried“ — așaog că istoria (nu balada, nu cronicul, ci istoria fica filosofiei) nu vine decât după ce poezia populară începe a tăcea?

Unde este contradicția? În chiar aceste cuvinte! Dacă se susține, că istoria (ori ce fel de istorie) vine pupa ce poezia populară tace, nu se poate susține îndată, că istoria Germanilor începe cu cântul lui *Siegfried*. Aici este aceeași contradicție ca în cazul citat mai sus cu istoria filosofică în Franța din secolul 17, și din aceeași cauză, adecă din cauza citărilor nemistuite. Dar D. Ureche nu se liniștește cu atât. D-sa continuă:

„Istoria Germanilor începe cu cântul lui Siegfried în poemul *Analelor*.

D. T. L. Maiorescu pune aci un ?

Să adăugim și noi la? Al D-lui Maiorescu pe unul al nostru mai compact ?

Ce însemnează acel ? acel erudit ?

Privește el vorba *analelor*, cum a tipărit-o un zețar căruia e permis să fie ignorant cât un redactor de la *Convorbiri*?

Poemul *analelor*! . . . Are de ce ride D. Maiorescu, căci zețarul tot atât de familiar ca D-sa cu numele unor istorici ca Ocampo, Morales le a zețuit greșit, D-sa nu știu corige *Analelor* prin *Amalelor*!

Intr'adevăr Voltaire avea dreptate: nu este mai rea ignoranță decât a criticilor!

Un semn de întrebare pus în paranteză după propoziția unui autor este știut că însemnează în doiala aceluia, care a pus semnul de întrebare, despre adevărul propoziției.

Semnul de întrebare al nostru exprimă dar în doiala despre adevărul afirmării D-lui Ureche, că istoria Germanilor începe cu cântul lui Siegfried din poemul *Analelor*, greșală de tipar a Revistei pe care o îndreptează D. Ureche prin *Amalelor* (ar fi fost mai bine să zică *Amalilor*, fiindcă este vorba de Amali, eroii Goților). *Poemul Amalelor* D-lui Ureche este, cum ne spune D-sa însuși în răspunsul citat mai sus, poemul german *Nibelungen*.

Dar este oare sigur, că istoria germanilor începe cu cântul lui Siegfried din *Nibelungen*?

Dacă pe la 1857 a fost poate iertat unui literat frances să zică *l'histoire allemande commence par le chant de Siegfried*, în anul 1873 nu mai este iertat unui literat să zică așa în treacăt: istoria germanilor începe cu un cânt din *Nibelungen*. Astăzi, după polemica iscată la 1851 de I. Grimm în contra lui Lachmann, literatura germană este lămurită asupra timpului *Nibelungilor* și susține, că acest poem a fost compus în secolul al 12 după Christos din tradiții poetice mai vechi.

Nimeni însă nu va putea afirma, că istoria germanilor începe cu un cânt togmai din secolul al 12 d. Chr. Dacă era vorba de a se cita cel mai vechiu poem însemnat al germanilor, trebuia să fie citat așa numitul cânt al lui *Hildebrand* din secolul al 8-lea, și nu *Nibelungen* din secolul al 12-lea.

Eacă ce voia să zică acel semn de întrebare pus după afirmarea D-lui Ureche; și acum rămâne numai să ni se explice, ce voia să zică semnul mai compact al D-sale ?

4. Grămădirea nepotrivită a numelor proprii.

Dar unde este tare D. Ureche,

serisese noi în *Convorbiri*,

este în citarea de nume proprii. Acolo d-sa se află în elementul seu, începe a'și perde cumpetul, souul gol al cuvintelor de botez și de familie il

transporta în acea lume fericită, unde prozaica lege a logicei și a exactității științifice nu mai domnește. Cu deosebire ne preambulă atunci prin țara Spaniolilor, pe unde controlul este mai greu, și ne încântă cu sunri ca cele următoare:

„—Nu, ori cât am pute supăra vre-unul din acele spirite, — de care altă dată rideam, pe care azi le deplângem — spirite pururea gata a deprecia ce este românesc, — nu, repeșim, Miron Costin nu este Willehardin, nici sire de Joinville, Froissart, Filip de Comines, el nu este Olanyro Morales, Zurita, Garivay, Muntaner, Mariana, Moncada; nu este asemenea autorul cronicelor de Napoli, nici Villani; nu este a fortiori, catalogarii de date și domni ai Germaniei feudale. *Miron Costin* este în fond „istoric!“

La aceasta răspunde D. Ureche în *Revista* din 1 Iunie.

Ce-mi mai impută D. T. L. Maiorescu?

„Unde este tare D. Ureche, scrie D. Maiorescu, este în citarea de nume proprii... Cu deosebire ne preambulă prin țara spaniolilor. pe unde controlul este mai greu și ne încântă cu sunri ca cele următoare.“

Aici citează din scrierea mea pasagiul începând cu aceste vorbe: „Nu, ori cât am putea supăra pe vre-unul din acele spirite de care altă dată rideam, pe care azi le deplângem, spirite pururea gata a deprecia ceea ce este românesc,—nu, repeșim, Miron Costin nu este Willehardouin, nici Sire de Joinville, Froissart, Filip de Comines... Miron Costin este în fond istoric.“

Și D. Maiorescu ca să probeze că sunt ignorant, nu nește spanioli istorici cronicarii franceși și italieni. Când vorbește de Froissart, Comines etc. zice că mă preambulă în țara *Spaniolilor*!

D. T. L. Maiorescu care știe cum s'a prasin tot neamul redactorilor *Convorbirilor* din maimuțele lui Darwin. ignoră cine tu un Comines, un Morales!..

Ah! ignoranța criticului este cea mai rea din ignoranțe!

Ce mai fineță de procedere! Se vede, ca D-nul Ureche și-a scris răspunsurile D-sale pentru acel soi de cetitori, care într'o discuție se mulțămesc de a ceti numai pe una din părți. fără a se întreba, ce zisese și ceialtă. Numai așa ne putem explica denaturarea prea fățișe ce o încearcă D-sa în privința tuturor puncturilor în discuție. Dar pe lângă acel soi de public exista fără indoială, deși poate într'un număr mai mic, cetitorii cu simțimentul elementar de dreptate, care într'o discuție, dacă o urmăresc, își dau osteneala a asculta pe

amendoue părțile. Si înaintea acestor oameni mai cu minte cum va reușe D. Ureche cu răspunsul D-sale?

În relevarea noastră critică din *Convorbiri* reprodusesem întreg pasagiul D-lui Ureche cu acea duzină de nume proprii citate de D-sa, și fiindcă cea mai mare parte a acestor numiri sunt numiri de Spanioli, am zis: „cu deosebire ne preambulă atunci prin țara Spaniolilor.“ Cine zice „cu deosebire țara Spaniolilor,“ zice două lucruri: întâi, ca sunt și alte țeri în chestie, al doilea, ca între ele țara Spaniolilor este deosebită. Și în adevăr D. Ureche în citatul pasagiul ne preambulă prin Franța, prin Italia, prin Germania, dar ne preambulă „cu deosebire“ prin țara Spaniolilor.

D-sa însă acum răspunzând criticei noastre lasă la o parte totemai numele spaniole în reproducerea pasagiului său, și susține apoi, că noi am numit Spanioli pe cronicarii franceși și italieni.

Preștădigitorii obicinuesc cunoscutul *tour de passe-passe* de a prezenta mai întâi două obiecte și de a face apoi să dispară unul din ele în mănecă, spre marea surprindere a copiilor spectatori. —Togmai pe Spanioli si-a găsit D. Ureche să și-i escamoteze astfel din propriul său citat?—Ce neagră ingraturitate!

5. Eroarea D-lui Ureche cu definiția Istoriei.

Intregul pasagiul în chestie, publicat de d. Ureche în No 1 al *Revistei Contemporane*, este următorul

Care sunt meritele lui M. Costin ca istoric, ca om de știință? Înțeles-a el ca și Ureche, predeciesorele sen, ce diferență este între un cronic și între o istoric? Înțeles-a el diferența ce trebuie să fie între el istoric, și între acei lăntari, care pe timpul său și a fiului său N. Costin, „*la mesele Domnilor cântau cântecetele Domnilor trecuți?* Este Miron Costin cronicarul sacson, alcatuitorul de o specie de almanah istorice seci și grele de mistuit, almanah care iusemna la anul cutare nașterea cutăruia Domn, la data aceasta ivirea unei comete, la luua cealaltă *impușcarea de cătră rege, la vânătoare a unei vulpe...*; sau este M. Costin deja *istoricul*, care întreabă la faptele cauzelor lor, și la cauze recunoaște o ordine, o sistemă oare care, ca Vico, Leibnitz, Descartes, Roteck, Cantu, Thiery? etc.

La toate aceste întrebări M. Costin răspunde cu câte-va cuvinte, când din convingere științifică ne spune, ne definește, care este după el, scopul istoriei. Vornicul Ureche, dezvoltând definițiunea dată despre istorie de Valeriu Flacau: „*rerum cognitio praesentium*“ (1), a zis că: „mulți scriitori s'au nevoit de au scris rëndul și povestea țelurilor și au lăsat isvod pe urmă și bune și rele se rămân feciorilor și nepoșilor, să le fie cele bune de învățtură, iar cele rele ca să se poată ferire și să se socotească, și celor bune să urmeze.“ Miron Costin a zis și mai bine decât Ureche. Acest al doilea cronicar al nostru, ne-a spus, ca Herder, cum „istoria ne deschide mintea de a jungem cu credință spre Dumnezeu,“ cum ea, istoria „depărtate locuri de ochii noștri ne face de le putem vede cu cugetul nostru.“ Ca și Cicerone, care definiția istoria prin „*testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae*,“ și după cum Cantu o definește, conform ultimelor, modernelor teorii: „l'histoire est le récit d'événements importants, afin de connaître le passé et par lui de conjecturer l'avenir probable . . .“ așa a zis Miron Costin, când ne spuse că istoria ne învață: „*Cu acele trecute vremi să pricepem cele venitoare!*“ (2)

Care e meritul lui M. Costin ca om de știință? — Dar ce dezvoltare mai admirabilă de inteligență, ca aceea a lui M. Costin, care ajunge la concluziunile științei, cu secolii mai înainte de atași nemuritori lucrători în ogorul științific, în ogorul istoriei, la apusul Europei!

La aceasta i-am observat noi în *Convorbirile* de la 1 Mai:

Ce mistificare mai este și aceasta? Nu este adeverat, că ideea de a concepe istoria ca o știință a vremilor trecute pentru a pricepe pe cele viitoare este o „ultimă modernă teorie.“ Aceasta a trebuit să treacă prin capul tuturor istoricilor de când istoric, există, și este anume relevată în Polybius, în Tacitus, în Cicero, dacă după dorința lui Cornelius Nepos îl numerăm și pe acesta între istorici. Prin urmare Miron Costin în frasa citată nu a făcut alta decât a spus și el o cugetare de istoric, dar nu a anticipat „cu o admirabila inteligență concluziunile științei“ moderne

În adevăr mistificarea este manifestă.

Dacă recetăm întregul pasagiul al d-lui Ureche, vedem următorul șir al ideilor D-sale: „care e meritul lui Costin ca om de știință? înțeles-a el diferența între cronică și istoric? la toate aceste întrebări răspunde Costin prin definiția istoriei conform ultimelor modernelor teorii.“ Și acum d-nul

Ureche revine cu aceleași cuvinte la întrebarea de la începutul pasagiului: *care e meritul tui M. Costin ca om de știință? Dar ce dezvoltare mai admirabilă de inteligență, ca aceea a lui M. Costin, care ajunge la concluziunile științei cu secolii mai înainte de atași lucrători în ogorul istoriei.*— Așa dar, după d. Ureche, definițiunea lui Cantu este ultima modernă teorie și meritul lui Costin este de a o fi anticipat. Aici era obiectul criticii. Să vedem acum întâmpinarea D-lui Ureche.

Probat-a D. T. L. Maiorescu ca definițiunea adusa de mine de la Cantu: „*L'histoire est le récit*“ nu este definițiunea la care s'a oprit, după certe *pro* și *contra*, sciența, istoricii moderni?

Nu am trebuit să o probăm, fiind că nu am pus-o în chestie.

Învățăatul Maiorescu... vine să spună, ca o infruntare, iguorantului Ureche, că M. Costin nu e *om mare*, căci a definit istoria ca Polibiu, Cicero, Tacit, lucru ce zisesem încă din 1860 și o și tipărisem în 1865!

Dacă D. Ureche la 1865 tipărește o opinie și la 1873 tipărește opinia contrară, atunci ne da un nou exemplu pentru acel simptom de suferință, ce i-l cunoaștem deja și care se numește contrazicere, ear noi din parte-ne nu facem alta decât de a susține pe D. Ureche de la 1865 în contra D-lui Ureche de la 1873.

Relevăm în treacăt neadeverul, ca am fi constatată mărirea lui M. Costin în genere.

Dar, va zice D. Maiorescu cu aerul său triumfal, dar aceste toate nu justifică aserțiunea că Miron Costin „a anticipat cu o admirabilă inteligență concluziunile scienței moderne.“

Ce apropiere face D-sa între vorba *Concluziunile* (la înmulțit) și între definițiunea istoriei de M. Costin?

Acele *concluziuni* ale științei moderne, întrevazute de Costin se referă la multe alte puncte, pe cari le recomand cu generositate de creștin D-lui Maiorescu. a le citi barem acum în dicționarul filosofic a lui Voltaire la vorba *Histoire*. (pag. 195).

La alte puncte? la punctele din dicționarul lui

Voltaire? Apoi atunci discuția e arăși s'a simplificat. Observăm numai, că despre aceste nu a fost vorba în pasagiul citat și că *conclușiunile* (la înmulțit) sunt în deplină apropiere cu obiectul lor, adică cu *ultimele moderne teorii* (asemenea la înmulțit), conform cărora definește Cantu istoria după d. Ureche.

Dar în fine, dacă D-sa retractează înțelesul pasagiului de mai înainte, dacă recunoaște, că meritul lui Costin este alt undeva de cât în anticiparea definițiunii Istoriei, atunci nu mai avem nimic de zis, și rămâne chestia cum remasese cu acel 5 „pus după vorba Attila” care „nu se raporta la Atila”.

6. Cealaltă grămădire nepotrivită de nume proprii.

În critica din *Convorbiri* se mai zicea în privința studiului literar al d-lui Ureche:

La pag. 6 d. Ureche ne înșira alte nume, spunându-ne că

„Miron Costin este deja istoric, care întreba la fapte cauzele lor, și la cauze recunoaște o ordine, o sistemă oare-care, ca Vico, Leibnitz, Descartes, Rotteck, Cantu, Thierry.”

Ce-o fi căutând între acești istorici Leibnitz și Descartes?

La aceasta răspunde d. Ureche

Eruditul d. Maiorescu ignora că *Leibnitz* a scris istorie!! Pentru numele lui Dumnezeu, erudite critic un *coup de Bouillet* iute... Ce zice? „Leibnitz mourut en 1716... Il fut à la fois jurisconsulte, publiciste, théologien, physicien, mathématicien et historien!!

Nu este în chestie, ce știe sau ce ignoră d. Maiorescu. În chestie este, dacă într'un studiu literar asupra lui Miron Costin, citându-se istoricii Vico, Rotteck, Cantu, Thierry în opoziție cu cronicii, se poate cita și Leibnitz printre ei. Și aici susținem, că nu. Fiind că Leibnitz este celebru ca filosof și matematic, ear nu prin faptul secundar, că a scris și *scriptores rerum Brunsvicensium* etc., așa dar nu ca istoric.

Tot așa de greșită ar fi d. e. următoarea grămădire de nume proprii: NN. este un adevărat pictor ca Ingres, Delacroix, Cornelius, Kaulbach, Goethe” și ori cine ar fi în drept să întrebe

Ce o fi căutând Goethe între acești pictori?

Căci deși Goethe a făcut multe picturi în viața lui și a avut chiar timpuri (în Frankfurt la 1772 și în Roma la 1787), unde s'a ocupat cu o pasiune aproape exclusivă de pictură și se credea destinat pentru aceasta arta, totuși celebritatea lui fiind altundeva de cât în pictură, nu se poate cita printre pictorii celebri ca un semen al lor.

Numele lui *Descartes* supăra pe D. T. L. Maiorescu? De ce numele lui nu ar putea sta alături cu ale unor istorici?

continua a întreba d. Ureche. De ce nu? Fiind că nu este istoric, nu este istoric de loc, nici macar atât cât Leibnitz.

„La recherche de la vérité dans tous les ordres d'idées et la communication de cette vérité par les moyens même que Descartes a employés, toute la littérature du 17-e siècle est là (Nisard *Hist. litt. franc.* T. II 8-e ed. 1863),

intimpină d. Ureche mai departe. Ei și? Din aceea, că Nisard zice *toute la littérature du 17-e siècle est là*. urmează că Descartes este istoric? În *toute la littérature* se cuprinde și poezia: urmează de aici, că s'ar pute zice: N. N. este poet celebru, ca Lamartine, Victor Hugo, Heine, Lenau și ... Descartes?

Ce păcat făcui că vorbind de nouele căi ale istoriei mă referiiu la Descartes, acest *génie effrayant* cum îl califică Nisard:

Nisard poate să califice pe Descartes *génie effrayant*. Descartes tot nu devine istoric.

Menținem dar și aceasta parte a criticii noastre așa cum a fost făcută, și ne grabim a închide acta d lui Ureche cu ultima observare.

7. Eroarea cu Cimabue.

—Altă dată d. Ureche, vorbind despre arhitectura noastră, ne spunea că celebrii arhitecți ai Italiei ar fi invidioși de ea, și ne cita între aceștia și pe Cimabue care înse este celebru în pictură.

La aceasta întimpină d. Ureche

Se admitem ca ași fi zis aceasta cu ocasiunea vre unui discurs improvisat la vre o solemnitate unde inlocuiam vre un Ministru ca Directore cancelariei cultelor; dar mai întâi eu n'am pretențiunea de a ști toate și apoi Giotto, școlarul lui Cimabue, nu era arhitect?

Nu să admitem cu ași fi zis, ci d. Ureche a zis-o în adevăr, și asemenea nu e vorba aici de vre o improvizare orală (de aceasta nu ne-am fi atins), este vorba de un articol publicat cu numele D-sale în *Adunarea națională* din 6 Iulie 1869. Și dacă nu am citat această foaie în *Convorbirile* din 1 Mai 1873, cauza este, că am citat-o deja în *Convorbirile* din 15 August 1869, fără a numi atunci pe d. Ureche, fiind că atunci puteam încă crede, că este un *lapsus calami* din partea D-sale, și a trebuit să vie *Revista Contemporană* ca să ne arate, ce fel de *lapsus* sunt acele a le D-lui Ureche și a altor scriitori de tăria D-sale.

Așa dar, cum rămâne cu Cimabue publicat arhitect celebru?

Eu n'am pretențiunea de a ști toate

zice d. Ureche. Inșă cine afirmă ceva, pretinde de regulă, că ceea ce afirmă, este adevărat, și cel d'întâi mijloc pentru d. Ureche că pentru oricare altul, de a dovedi ca nu are *pretențiunea de a ști toate*, este de a nu afirma nimic acolo unde nu știe nimic.

și apoi,

mai adăoga d. Ureche

și apoi Giotto, școlarul lui Cimabue, nu era arhitect?

Acest argument îl lăsăm fără răspuns.
Or ce am mai zice noi, i-ar slăbi efectul.

Cu aceasta am terminat recapitularea criticii noastre în contra studiului d-lui Ureche și ilustrarea întimpinării D-sale la acea critică.

Ne rămâne încă o datorie de îndeplinit: ne rămâne de arătat cetitorilor că o asemenea critică minuțioasă își are însemnătatea ei în starea literaturii romane de astăzi și ca nu este o lipsă de respect pentru publicitate, dacă ne am oprit așa de mult la cercetarea unei procederi puțin obișnuite în viața literară.

Ne vom îndeplini această datorie, după ce mai întâi vom fi încercat a ne explica și cu d. Petru Grădișteanu.

II.

Cu D. Petru Grădișteanu ne putem explica mai ușor.

D. Grădișteanu. într'un avent de generositate, a intervenit în discuția noastră cu unii (nu cu toți, cum pretinde D-sa) din scriitorii Revistei Contemporane, s'a pus neprovocat să apere pe dd. P. Ghica, Laurianu și Marianu și să critice apoi la rândul său „Convorbirile literare.“

D. Grădișteanu fusese, ce e drept, criticat și de sa în „Convorbirile“ din 15 Sept. 1871 pentru o mică fantasmă dramatică asupra umbrei lui Mihai Viteazul. Dar dacă acest fapt poate pune la îndoială imparțialitatea judecății D sale asupra „Convorbirilor“, nu împuținează întru nimic generositatea aventului D-sale.

D. Grădișteanu nu este erudit și literat *ex professo*, nu este ca d. Ureche Profesor de literatură și istorie la o Universitate a Statului, și dacă d-sa ar comite chiar pe ici pe colo unele erori în

afirmările sale, dacă ar arata chiar oare care lipsă de cunoștința de cauză în cauzele, în care binevoește a se amesteca, dacă d. e. ar cere (pag. 394) de la o rimă masculină a d-lui Eminescu, *intrat—vad* se aibă

aceeași silabă ultimă,

ca și când rima ar reclama aceasta vre o dată și nu s'ar cere numai *identitatea sonurilor începând de la vocala intonată* fără privire la celelalte sonuri ale silabei (d. e. loi—foi. *chaos—flots, gloire—boire; Racine*); dacă, în alt exemplu, ar susține în contra d-lui Bodnărescu (pag. 395) ca epigrama trebuie se fie

de genul satiric,

ceea ce, precum știu toți căți au studiat această materie, este neexact; dacă, în un al treilea exemplu, ar crede (pag. 400), că după Darwin oamenii sunt descendenții direcți ai maimuțelor, pe când Darwin ca și Haeckel — precum este obiștuit cunoscut în lumea cultă — susține că oamenii se coboară numai din același neam cu maimuțele de astăzi și nu sunt descendenții, ci colateralii lor; — totuși asemenea erori a le D-sale nu sunt primejdioase, nu se impun cu autoritatea unui curs de literatură și știința minții școlărilor și nu vîțiază cunoștințele altora în urma vre unei încrederi deosebite în afirmările D-sale.

Trebuie chiar să relevăm cu recunoștință în D. Grădișteanu, că înainte de a intra în arena luptelor critice, ne arată pregătirile D-sale pentru acest scop, ne învață (pag. 385) etimologia grecească a cuvîntului critică

Κριτική a judeca, κρίσις artă.

și ne spune înalta idee, ce și-o face D-sa despre misiunea criticului:

Criticul trebuie să semene cu acei înțelepți bătrâni a lui Feulon cari președu la luptele pacifice ale atle-

ților în arena ce ei au implut odineoară de sgomotul triumfului lor.

Bătrânețea înțeleaptă și triumfurile anterioare le cere D-sa cu tot dinadinsul de la un critic, pare a ne înputa nouă lipsa de bătrânețe (pag. 390) și se întrebă cu ironie (pag. 391):

Dar unde este și arena, pe care D. Maiorescu să o fi umplut vre odată cu sgomotul triumfurilor sale?

Aceste aspre condiții ce le impune D. Grădișteanu unui critic în chiar momentul, când și D-sa îmbrățișeaza aceasta mișune, produce o mare impresie în favoarea D-sale, și din parte-ne, fără a-l mai întreba de vîrstă, suntem pe deplin încredințați de *sgomotul triumfurilor*, cu care a umplut odinioară arena literară.

Așa dar cu un asemenea critic sperăm, că ne vom înțelege mai ușor, și ne grăbim a o încerca.

Despre D. P. Ghica observase critica din *Convorbiri*, ca D-sa, într'un limbaj violent, grămădește cuvintele cu prea mare imbelșugare, de și cu *toata gingașia logică*.

D, Grădișteanu justifică unele din aceste gramădiri, explicându-ne deosebirea ce există între terminii lor, și așa ne arata, ce bine a împreună D. P. Ghica, *în gloată și în desordine, speriat și ecsasperat, rupt și sfașiat, doue fete și doue copilă, durere, ecsasperațiune și desperare*.

Noi credem, că D. Grădișteanu nu a nimerit punctul în discuție. Întrebarea nu era, dacă în gramada de cuvinte a D-lui P. Ghica se poate găsi vre o deosebire lexicală între fie-care cuvînt și celelalte puse lângă dînsul. Căci aceasta era știut de mai înainte: limba nu'și crează cuvintele în zadar; din momentul în care pentru același fel de idei sunt mai multe vorbe într'o limbă, este sigur, că fie-care din ele va avea o nuanță de înțeles, prin care se deosebește de celelalte: alt-fel' nici nu s'ar fi creat.

Dar singura întrebare era: dacă este iertat unui scriitor, de a gramădi cuvintele în modul, cum a făcut D. Pantazi Ghica, de și fie-care cuvînt are nuanța sa proprie de înțeles?

Și aici noi am susținut și susținem, că nu. Căci

formai operația logică, de a distinge nuanțele prea fine a le unor cuvinte cam de același înțeles, este contrara intenției unui stil de novelă.

Așa dar imputarea adusă scrierii D-lui Pantazi Ghica este aceea „gingașie logică“ precum anume am observat-o în „Convorbiri“, și D. Grădișteanu a crezut a apăra pe D. P. Ghica, espunendu-ne în detali tocmai lucrarea intelectuală, prin care se pot deosebi cuvintele D-lui Ghica cât pentru „gingașia logică“!

Dacă d. e. (variam exemplele cu o citare din ultimul număr al *Revistei*) D. Pantazi Ghica scrie (pag. 350)

Radu era tenér, frumos, voinic, mândru și viteaz

atunci face o grămădire de cuvinte greșită, cel puțin *mândru și viteaz* trebuiau să lipsească, și când D. Grădișteanu și-ar da osteneala a ne arăta aici deosebirea ce există totuși între *voinic, mândru și viteaz*, noi i-am răspunde admirându-i „gingașia logică“.

Un ultim exemplu din D. Pantazi Ghica (*Revista* pag. 353), și am terminat explicarea.

Dacă cine-va a putut descrie bucuria, fericirea, ce simt niște vechi și buni amici, regăsindu-se în supreme momente de primejdie, își poate face o idee de bucuria și fericirea acelor nobili cai și a lui Radu Buzescu regăsindu-se: caii ninchezau, săriau, se jucau, puneau boturile lor pe obrazul său; el ridea. plungea, îi murgaia, îi săruta, îi îmbrățișa într-o neșpusă frenesie de mulțumire.

Doamna deșteptată și dănsa, privea pe fereastra aceasta scenă poetică, lacrimi curgeau pe figura ei, lacrimi dulci și consolătoare astă dată: ea traise până atunci langu o fiară selbatecă, și acum se găsia între oameni cari, ca dănsa aveau o inimă, simțiau, și lăudau pe Dumnezeu.

După ce așeza caii lui Radu la grajd, puse de-i curăță, îi țesela, îi periu, le așternu floare de fen, și pae moale;

Nu le dete și ovės? — —

Dar destul de aceste lucruri elementare. așa de elementare încât D. Grădișteanu (pag. 386) ne cam ia nume de réu *puțina seriozitate* a punctului nostru de vedere, din care am criticat numai cuvintele, și nu *caracterele persoanelor, verisimilita-*

tea situațiilor, tesa morală a novelei D-lui Ghica! Pare ca ar fi fost serios, pare ca ar fi fost cu puțința de a vorbi despre caracterele și tesa morală a unui scriitor, din a cărui pană au eșit pasagele miraculoase relevate mai sus.

Și cum eram să discutăm noi fie și cea mai mică fineță de stil cu d. Pantazi Ghica, când însuși d. Grădișteanu, care fără indoială scrie mai bine decât d. Ghica, și are o simțire mai dreaptă pentru conveniența stilistică, arată cum am zice sinceritatea de a ne imputa din observările noastre asupra d-lui Marian, cel care beuse *ceaiul la Doamna Cutare*, următorul galicism:

Mai cu samă îmi displace, de la un critic atât de autorizat, galicisme ca acesta: „D-sa iubește *la causerie*“ de când e țara românească, Românii au zis: „D-sale îi place“ dar nu „D-sa iubește *la causerie*.“ A trebuit să easă la iveală un limbist de forță il-lui Maiorescu ca se introducă asemenea locuțiuni.

Grozavă e slăbiciunea limbistului criticat de d. Grădișteanu! Inchipuiți-vă numai: el vrea să-și bată joc de un autor, care într'un mod cam greoi imitează stilul frances de feuilletoane, și în loc de a zice despre acest autor ca toți Românii că-i *place la causerie*, zice ca Francesii „D-sa *iubește* la „causerie“ ca la Paris și o introduce în Revista Contimporană.“ Ce mai galicism!

Este aceasta o epigramă sau o enigmă? întreahă D. Grădișteanu (pag. 396).—Și una și alta; epigramele, ca și finețelc de stil, sunt uneori enigme, a căror deslegare atârna de la înțelegerea cetitorului.

Ar mai remanè de vorbit despre mica parte a D-lui D. A. Laurianu din critica noastră. Însă în privința modestiei acestui june autor de a declara într'un mod categoric că nu are *idei preconceptute*, nu credem, că se mai poate discuta, și nu am mai reveni nici la *moravurile și mediul social* de pe timpul Rheeii Silviei, dacă D. Grădișteanu cu această ocazie nu și-ar fi permis a promița cuvântul de lealitate imputându-ne ca am înjunătățit în critica noastră ideea d-lui Laurianu.

Chestia e așa. Noi zisesem în *Convorbiri*:

Știți, că despre fabuloasa Rhea Silvia ne spune Livius în câte-va rânduri la începutul istoriei sale, că a fost vestală, dar ca a născut totuși pe Romulus și Remus. Completa lipsă de tradițiuni mai lămurite asupra ei nu împedecă pe d. Laurianu de a scrie: „Pentru a tracta asemenea subiecte, se cere pe lângă atâte alte condițiuni, pe care D. Scurtescu le posedă în destul, și un studiu aprofundat al timpului, moravurilor, cu un cuvânt al mezului social în care se petrece acțiunea, și acest mez social să radieze în toate episoadele dramei *Rheei Silviei*.”

Moravurile și mediul social de pe timpul Rheeli Silviei! Lucrul nu prea are înțeles,—dar cuvintele sună a ceva.

Să fie oare așa greu de a nemeri și aici punctul în discuție? Singurul lucru criticat este, că s'a cerut studiul moravurilor și a mediului social unui timp fabulos lipsit de ori ce tradițiune mai lămurită. Inșe, observă d. Grădișteanu, în pasagiul anterior se esplicase d. Laurianu. Să-i cităm dar și pasagiul anterior:

Nu pretindem, ca cel ce cântă o epocă greacă, romană, etc. să scrie în limba acelei națiuni; departe de noi această aberațiune. Cerem însă ca Achile să nu facă tirade de amor, ca un getilom de la curtea lui Ludovic XIV, cum ni-l prezintă Racine în *Iphigénie en Aulide*; și ni se pare că Romul e mai mult un democrat revoluționar din secolul aXIX, decât un talhar crescut în codri, când se adresează la Amuliu în modul următor:

Urmează apoi câte-va versuri din actul V scena VII.

Pentru a tracta asemenea subiecte, se cere pe lângă atâte alte condițiuni, pe care D. Scurtescu le posedă în destul, și un studiu aprofundat al timpului, moravurilor, cu un cuvânt al mezului social în care se petrece acțiunea, și acest mez social să radieze în toate episoadele dramei.

Aceasta lipsește Rheeli Silviei.

În ce raport sta acel pasagiul anterior cu obiectul criticii noastre? Tot ce a putut zice D. Laurian în pasagiul precedent nu-l autorizează întru nimic mai mult, a adresa D-lui Scurtescu (și cu ce ton magistral!) cererea stranie de a face

un studiu aprofundat al timpului, al moravurilor, cu un cuvânt al mediului social, în care se petrece acțiunea,

mediu social fabulos, necunoscut, lipsit de ori ce descriere detaliată în istorie.

Prin urmare cuvântul de *lealitate* este aici, ca și la pag. 387, aruncat cu nechibsuință din partea d-lui Grădișteanu.

Am terminat partea esențială a răspunsului, ce eram dator să facem adversarilor din București.

Dar acum vedem pe autorii criticiți din *Revista Contemporană* uitându-se cu mândrie la atacul ce d. Grădișteanu la rândul său îl încearcă în contra *Convorbirilor Literare*, a acestei *foițe* timpitoare (espresia d-lui Ureche), din care toate numerele de 6 ani încoace nu au avut nici a zecea parte din succesul unui singur număr din *Revista* (espresia d-lui Pantazi Ghica) și pe care se însărcinează *Revista* a o face cunoscută în țară prin binevoitoarea ei citare (espresia d-lui P. Grădișteanu, toți trei redactori-colaboratori ai *Revistei Contemporane*).

Inșe față cu critica d-lui Grădișteanu în contra *Convorbirilor* poziția subscrișului este ușoară, fiindcă este poziția unei complete reserve. Datoria mea (datorie ce o cred de oare care importanță), era de a susține critica începută în contra *Revistei Contemporane*, în primele sale numere. Aici era chestia pentru noi, și în privința acestei chestii stratagema d-lui Grădișteanu de a schimba obiectul criticii nu mă privește, fiindcă nu contribuie în nici un mod la întărirea sau slăbirea criticii făcute.

Să fi fost scrise alte jurnale literare de mai înainte ori cât de rău ar fi vrut, aceasta nu micșorează greșelele relevate ale *Revistei* de acum, și dacă în tot timpul lor de șese ani provincialele *Convorbiri* din Iași nu ar fi fost alta decât o *foiță timpitoare*, aceasta nu era un motiv suficient pentru ca în Capitala României, în care se concentrează toate ilustrările ei, la 1 Martie și la 1 Aprilie 1873 să ni se prezente numerele din *Revista Contemporană* așa cum ni s'au prezentat.

Modul de apărare, ce se încearcă prin asemenea contra-atacuri, ne pare a se întemeia mai mult pe o sofismă oarecum populară, decât pe o idee bine gândită, și nu înțelegem, cum s'ar pute vre-odată examina legitimitatea unei critice din ceea ce s'ar fi zis mai înainte sau mai în urmă fără nici o relație directă cu ea însăși. Căci la întrebarea: care critică este autorizată? răspunsul este: aceea care în limitele obiectului ei cuprinde adevărul; alt criteriu pentru judecarea ei nici nu poate exista. Și spre a arăta eroarea acelei sofisme populare chiar în poziția ei cea mai favorabilă, să admitem, că—nu *Convorbirile* în totalitatea lor, dar în deosebi noi, care am început critica contra *Revistei Contemporane*, am dat prin scrierile noastre anterioare dovadă, că suntem cel mai de rând autor al limbii române, că avem un stil mai rău decât acela al d-lui Pantazi Ghica și o aparență mai falsă de erudiție cu un fond mai slab de cunoștințe solide decât d. Ureche: totuși acest fapt nu ar nimici și nici nu ar slăbi critica noastră în contra erorilor *Revistei*, dacă de altmintrelea era dreaptă în marginile ei; s'ar vedea atunci numai, că un scriitor, foarte mediocru în propriile sale scrieri, a fost cu toate acestea în stare a apăra literatura în contra injosirii ei din partea altora, și noi am semăna acelui medic, care—incapabil de a-și face diagnosa sa însuși—este totuși folositor prin facultatea de a descoperi relele, ce bântue pe alții.

Dacă un autor ar avea această facultate pentru viața literară, folosul lui nu s'ar pute tăgădăui. Căci viața literară, de când cu descoperirea imprimeriei, a dobândit caracterul unei deosebite gravități. Ceea ce se scrie și se imprimă, nu mai rămâne mărginit la cercul mic al amicilor și cunoșcuților: un public mare și necunoscut, adeseori un întreg popor, o lume întregă ia parte la acea lucrare, și nimeni nu poate prevedea cu siguranță, cât bine sau cât rău va produce cuvântul aruncat prin mijlocul presei spre perceperea tuturor inteligențelor. Ori ce carte, ori ce jurnal devine astfel o întrebare de *ordine publică*, și viața literară a unui popor în întregimea lui, crescută prin libertatea fie căruia de a-și exprima opiniile sale, s'ar cobori la cea din urmă degradare, dacă nu s'ar simți și nu s'ar recunoaște dreptul și *datoria* cel puțin a câtorva scriitori, de a veghia asupra

celorlalți și de a le spune din când în când fără nici o cruțare: aici ați greșit, dacă în adevăr au greșit.

Numai așa se poate susține într'un popor acea neprețuită lucrarea comună, care este primul semn de viață al inteligenței lui: căutarea sinceră a adevărului.

Și fiindcă s'a pronunțat cuvântul adevăr și fiindcă trebuie cu toții să dorim, ca sincera căutare a lui să fie scopul manifest în ori ce discuție, să ne fie iertat—revenind la *Revista Contemporană*—a protesta în contra procederii ce și-o permite în numărul său din urmă. Noi am fost surprinși în modul cel mai neplăcut, yezend alături cu D. Ureche și pe D. Petru Grădișteanu, de la care așteptam păzirea condițiilor elementare a le publicisticii, luând parte la o manoperă literară, despre a cărei demnitate se va judeca îndată.

Ultimele citări și relevări critice, ce cu părere de rău ne vedem siliți a le mai face în rândurile următoare, nu vor fi de prisos: căci în ele este vorba de lucrul cel mai grav, ce se poate întâmpla în publicitate, de răspândirea neadevărului cu buna știință, că este neadevăr.

D. P. Grădișteanu, la finea articolului său din *Revista* de la 1 Iunie, își explică *atacul* nostru în contra ei prin *sistemul întreg al direcției noue*, susținute de societatea „Junimea” din Iași, ne spune că această societate e organizată pentru *admirațiunea mutuală* și că are următoarele principii:

Numai literatura și filosofia germană sunt ce sunt; în școală chiar se înlocuim pe autorii latini cu autori germani; limba să nu se mai poată învața cu nici un neologism împrumutat de la limba mămă, se contestă chiar ca limba latină să fie limba noastră mamă.

Sub pretext de adevăr istoric se pune înainte că Românii sunt o amestecătură de Romani, de Slavi și de Germani. Pe tărâmul economic și social pedeapsa de moarte și cosmopolitismul! Eacă în rezumat *directia nouă*.

Despre o parte a acestor afirmări ale D-nului P. Grădișteanu, cu toată inexactitatea lor factică, suntem siguri, că D-sa le-a făcut de bună credință, inchipuindu-și că sunt adevărate. Dar o

parte a afirmărilor D-sale sunt neadevăruri intenționale, și cu toată greutatea acestor cuvinte nu le putem retrage.

Eacă dovezile: 1) Poate pentru a prepara critica admirațiunii noastre mutuale, D. Grădișteanu scrie la pag. 392:

Genialul D. Eminescu, pe care direcția nouă îl pune imediat alături cu D. V. Alexandri!

Direcția nouă citată aici de D. Grădișteanu este titlul unui lung articol publicat de noi în *Convorbiri*, în care se cercetează producerile mai noue ale literaturii române și, după ce s'au citat în fruntea lor *Pastelurile* d-lui V. Alexandri, se face următoarea tranziție spre poesiele d-lui Eminescu:

Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern în fașa lui trecătoare, blazat în cuget, iubitor de antiteză cam exagerată, reflexiv mai peste limitele permise, până acum așa de puțin format, încât vine greu a-l cită îndată după Alexandri, dar în fine poet, poet în puterea cuvântului, este d-nul M. Eminescu.

Simpla alăturare a acestor rânduri pe lângă afirmarea d-lui Grădișteanu, că noi am pus pe d. Eminescu *imediat alături* cu d. Alexandri, ne scutește de a mai insista asupra acestei prime dovezi.

2) D. Grădișteanu atribuie *Direcției nouă* că „limba să nu se mai poată inavuți cu *nici un neologism împrumutat de la limba mună.*”

Pasagiul nostru relativ la neologisme în citatul articol intitulat *direcția nouă* este următorul:

Cel din urmă semn caracteristic în stilul direcției noue, despre care ne-am propus a vorbi, este depărtarea neologismelor celor de prisos. D. Odobescu de la început, d. Vărgolici în timpul din urmă pot servi de model în această privință, care își are și ea însemnătatea ei. Neologismii au ajuns a fi o adevărată îmbolnăvire literară la noi.

Se înțelege de la sine, că acolo, unde pe lângă cuvântul slavon există un cuvânt curat roman, acesta trebuie menținut și acela depărtat. Vom zice dar binecuvântare, și nu blagoslovenie. Se înțelege asemenea, că acolo unde astăzi lipsește în limbă un cuvânt (nu

numai la terminii tehnici), iar ideea trebuie neapărat să fie introdusă, vom primi cuvântul întrebuit în celelalte limbe romane de astăzi. Suntem dar nevoiți a zice primitiv, constituție, disciplină, etc.

Dar nu se înțelege, cu ce drept am introduce fără nici o gândire cuvinte noue chiar acolo, unde avem pe ale noastre de origine romană. Dacă d. e. am primit să se zică binecuvântare în loc de blagoslovenie, nu putem primi să se zică *benedictiune* în loc de binecuvântare. D. Laurianu scrie în *Istoria sa donuri* în loc de daruri; alții zic *terra* în loc de pământ, *cercușanta* în loc de împrejurare, *nu am op* în loc de nu am trebuință, *surg* în loc de se nasc, etc.

3) *În școală chiar să înlocuim pe autorii latini cu autorii germani*, ne atribuie d. Grădișteanu. Nu putem susține, că d-sa a scris acest neadevăr cu rea credință, fiindcă poate s'a încrezut în colegul d-sale de la *Revistă* care afirmă același lucru la pag. 324. Însă acest coleg de la *Revistă*, d. Alexandrescu Ureche înaintează neadevărul cu rea credință, fiindcă ne citează însuși *vestita noastră disertațiune despre limba latină în gimnasilor* și ne anunță, că va publica asupra-i o *serie de articole* (pag. 317). Ei bine, această *vestită disertațiune* de la 1863, prima noastră publicare în limba română, are titlul:

Pentru ce limba latină este *chiar* în privința educațiunii morale studiul fundamental în Gimnasilor?

și zice la pag. 22

Gradul suprem între toate studiile gimnasilor se cuvine dar limbii latine. Având ca limbă și literatură în genere o sferă din cele mai întinse și predominant în inteligența școlarilor, acest studiu, ca studiu antic, mai are și propagă calitatea cea eminentă a întregii anticități pe care unii o numesc obiectivitate, alții realitate, și a cărei esență este: a scoate egolismul sau mai bine individualismul din fiecare om și a-l supune pe acesta unei sfere superioare, adică într-o cât este cetățean — statului și disciplinei, într-o cât este spirit gânditor — naturii lucrului și adevărului. Astfel subiectivitatea cu luptele nefericite ce le produce, lipsește dintr'însa. Și de aici provine impresiunea de repaos și de mărire ce ne o produce anticitatea, pare că dintr'un riu turburat intrăm în oceanul limpede; de aici provine diferența că, pe când în scrierile modernilor auzim

totdeauna vorbind un individ cu mărginirea sa egoistică, în opurile clasicității, în Tucidide, în Cesar și în Salustie nu auzim pe istoriograf, ci pare că auzim însuși Istoria, în epopeele lui Omer și în cânteculele rustice ale lui Virgilie nu vedem pe poet, ci chiar întâmplarea și realitatea poetică. Cu un cuvânt: anticitatea și studiul ei nu ne dă o lume strecurată și modificată prin creerii vre unui individ pronunțat, ci ne dă lumea simplă și adevărată precum este ea în ea însăși. Aceasta este calitatea nemuritoare care impune spiritului junimei studioase direcțiunea cea mai sănătoasă, care îi deschide un câmp întins pentru activitatea rațiunii, însă i-o supune totdeodată supt legea naturii lucrurilor sau a adevărului și astfel îi taie în rădăcină aberațiunea egoismului. Aceasta calitate este puternicul argument pentru care studiile clasice au fost până acum nutrimentul principal al inteligenței în omenime și vor rămâne totdeauna până când va fi vorba de bine, de adevăr și de frumos. Însă această calitate o împărtășește limba latină cu limba elină. Ceea ce este propriu limbii latine și o înalță peste cea elină din punct de vedere al instrucțiunii gimnaziale, este simplitatea și regularitatea gramaticii. Gramatica latină cu cele mai puține excepțiuni, cu o brevităte lapidară, cu o rigoare și energie de stil pare că ar fi granit turnat, este unică între gramatici și va rămâne prin urmare în pururea cel mai bun fundament și cea mai bună disciplină pentru ori ce parte a gaudirei noastre.

Multe lucruri sunt iertate într-o polemică. Dar a atribui unui om, care a scris aceste pagini cu un entuziasm poate prea juvenil pentru limba latină în gimnaziu, a-i atribui, că vrea să gonească autorii latini și să-i înlocuească cu nu știu care alții, eacă un lucru prea tare chiar în *Revista Contemporană*.

Se înțelege după toate acestea, că nu putea a nu ne atribui și d. Grădișteanu

4) *Cosmopolitismul*. Însă asupra acestui punct în chiar articolul *direcția nouă*, la care se referă d. Grădișteanu, discuția era lămurită. Am susținut acolo și am dovedit (*Convorbiri* din 1 Septembrie 1872), că

Nici un singur articol din *Convorbirile literare* în genere, nici o singură propoziție scrisă sau pronunțată de subscrisul în deosebi nu susține cosmopolitismul, atât subscrisul, cât și ceilalți membri ai *Junimei* din Iași sunt partizani ai ideii naționalității și s'au pronunțat totdeauna în acest înțeles.

Am citat acolo cuvintete noastre publicate în *Scrierea limbii române*:

Seculul al XIX se va numi în Istorie cu drept cuvânt seculul naționalităților. În el s'a lămurit și se realizează idea că popoarele sunt chemate a se consolida în cercuri etnografice, specializându-și fiecare misiunea istorică după propria sa natură. Pe lângă tezaurul comun al popoarelor civilizate, mai are fiecare terenul seu aparte, în care își dezvoltă în mod special individualitatea și, separându-se aci de toate celelalte, își constituie naționalitatea sa. Astfel se cere ca poporul modern să-și aibă o formă de stat națională, o împărțire a societății națională, o dezvoltare științifică a sa și mai ales o literatură și o limba națională.

A fost dar urmarea cea mai justă a ideilor timpului în care trăim, dacă și între Români s'a desceptat în seculul acesta conștiința naționalității lor și a căștigat astăzi valoarea unui adevăr lăsat și înrădăcinat în popor. Fie-care Român știe că e Roman, și în ori ce va face el de acum înainte, va căuta cu necesitate a se pune în legătură pe cât va putea mai nemijlocită cu tradițiunea latină de la care însuși a primit viața sa intelectuală. *Noi suntem vița latină* — eaca punctul de plecare al civilizațiunii noastre, eaca adevărul ce este merit a deveni cel mai important în ziua în care pe toate sferile dezvoltării noastre vom ști a-i trage consecințele practice.

Am citat cuvintele d-lui Xenopol din „Convorbirile“ de la 15 Iulie 1868:

Trebue bine să ne însemnăm noi Românii, că ori ce progres pe calea civilizațiunii nu are pentru noi o adevărată valoare, decât într-un cât reflectează asupra naționalității noastre. Cosmopolitismul nu e pentru noi.

Am arătat în fine, că tot strigătul acesta de cosmopolitism îndreptat încontra noastră este

o mistificare a opiniei publice.

Mistificarea a fost inventată de aceia, care s'au aflat loviți prin critica din „Convorbiri“ tocmai în punctul, unde erau primejdiosi pentru întărirea naționalității române, a fost inventată de unii dintre scriitorii noștri din Austria, a căror germanisme au fost criticate de noi (în „Convorbirile“ de la

ântău Iunie 1868), a fost inventată de partisanii scoalei Barnuțiu, căreia i-am dovedit în a. I al „Convorbirilor“ greșelele în contra Dreptului Roman; a fost dar inventată de aceia, care spre a deturna atenția publică de la o critică poate incomodă pentru d-lor, s'au tupilat sub steagul Romănișmului și au strigat în o mulțime de jurnale, că se atacă națiunea, când se atacau cruditățile d-lor literare și științifice.

A trebuit să vie și d. Grădișteanu și să ia parte la o manoperă, devenită prea efină prin mulțimea celor ce au întrebuit-o înaintea d-sale!

Am terminat observările noastre la răspunsurile „Revistei Contimporane.“ Ele cuprind din parte-ne *ultimul cuvânt* în această discuție.

Răbdarea cetitorilor a fost deja prea încercată prin lunga espunere de până acum, și noi nu am avea nici un drept la indulgența lor. Dacă analiza-procederii literare a d-lor Ureche, P. Ghica și Grădișteanu nu s'ar justifica din înțelegerea răului, ce niște scriitori ca d-lor pot aduce unei literaturi începătoare.

Poporul român, de câteva decenii, se afla inundat sub formele nenumărate ale civilizației apusene. Pentru el este astăzi o condiție de existență, de a resorbi din aceasta inundare tot ce poate fi folositor spre înrodirea pământului său.

Un singur mijloc ne este dat aici: munca onestă, și clasele cele culte, cărora în prima linie le este încredințată introducerea nouelor forme în viața reală, sunt cele de'ntăi chemate la acea muncă onestă. Cu încrederea tuturor puterilor trebuie fiecare din noi să lucreze în sfera ce și-a ales-o: fie ea ori cât de mică, numai lucrul să fie făcut în conștiință.

Intr'o asemenea situație trebuie să ne ferim mai ales de un pericol: de frasa goală, de iluzia, că formele deșerte pot ține locul fondului solid, și acest pericol este tot așa de mare în literatură ca și în politică.

Lupta în contra lui ne pare a fi misiunea principală a criticei române. Fară' indoeală ea nu va

fi niciodată în stare a stărpi cu desăvârșire frasa goală și acea iluzie deșertă din viața publică a poporului nostru: se vor găsi totdeauna oameni, care, exploatând aparițiile ușoare, vor pune năluca în locul realității și caricatura în locul ființei adevărate.

Totul este însă, ca acestui fel de oameni să nu le fie îngăduit a ocupa locul cel de frunte în mișcarea intelectuală a poporului lor.

Datoria și folosul criticei este aici, de a le arăta treapta pe care stau, pentru ca nu cumva încurajarea lor să producă în juna generație, ce-i încunjură, falsă credință, că roadele se pot dobândi fără muncă și laurele fără merit.

T. Maiorescu.

POESII.

NOAPTEA . . .

Noaptea umple lumea 'ntreagă
De'ntunerice de flori;
Mult mai negri 'n noaptea neagră
Țin și vin, nori după nori.

Ca fantezme'ngrozitoare
Ei pașesc împinși de vânt—
Acești nori aduc ei oare
Nou potop peste pământ? . . .

Frunza flutură și pică,
Spumea cumplitul val,
Luntrea tremura de frica
Tupilata lănga mal.

Nici o stea pe cer—nici una,
Vai de bietul călător!

Numai noaptea și furtuna
Se string cu selbatec dor.

Spumege valu'n mânia,
Urle vagabondul vânt;
Noaptea și mai neagră fie,
Fie noapte de mormânt!

Noapte vecinică!.. Nu-mi pasa!
Nu mă tem de densa eu;
Căci o stea mult luminoasă
Luce în sufletul meu!

Th. Șerbănescu.

AI AUZIT . . .

Ai auzit vr'odată a lebedei cântare,
Acel cântec de jale, ce-l cântă, pân ce moare
Roșind recile unde cu pieptul seu rănit?
O, spune-mi: acel cântec vr'odat'ai auzit?

Ș'apoi ai fost spre sara singur într'o grădină
Când vântul trist al toamnei incet... incet suspină,
Când soarele apune când arborii șoptesc
Și vârfurile toate tainic se înroșesc?

Și ce-ai simțit atuncea? în piept nu s'a trezit
Un dor fără de nume, adânc, nemărginit?
N'ai fi dat ani din viață pentru aripi ușoare,
Să sbori, să sbori departe și fără încetare?

O! cine-l poartă 'n suflet acel dor fără nume.
Nu are ferire nu are pace 'n lume!
Cât e de larg pământul, tot ämbă rătacind;
Nu știe ce dorește, și moare... tot dorind.

TACI . . .

„Taci!“ am zis inimei mele,
Când cu moartea se lupta;
Ș'a tăcut, și în tăcere
A murit inima mea!

„Taci!“ îți spun și ție-acuma,
De amor când imi vorbești;
Cu glasu-ți plin de speranță
Inima-mi n'o mai trezești!

Taci! și'nvață de cu vreme
A rabdaa, când vei iubi,
Suferind ori ce durere,
Și 'n tăcere a muri.

M. Cugler.

MINTEA SI EU.

Am zis l'a mea minte: remăi tu cu mine—
Dar ea cu mânia: nu pot, nu vroesc,
Căci nu e, nu aflu în juru-ți și'n tine
Nici umbra din toate, din câte doresc.

Astfel imi respunse—când eat'o fetiță
Ca vântul ușoară pe ușă intră;
Veni lângă mine și blanda-i guriță
Pe mine de'ndată liu mă sarută.

Ș'am zis l'a mea minte; acum eși afară!—
Dar ea cu blandetă:—nu pot, nu vroesc;
Acum fără mine—când timpu-î spre sară
Sa vă las eu singuri—nu pot, nu 'ndrăznesc

Dar eu pe-a mea minte luat-am de spete
Ș'afară pe ușă pe ea am svirlit;

Ce-a fost dup'aceea—o! nu 'ntrebați, fete—
Atăta pot spune, am fost fericit!

COPIIUL DOARME LIN.

E noaptea frumoasa—l'a mumei sin de-iubire
Copilul doarme lin,
Și razele candelii c'o tainică lucire
Pe fruntea inocenței ca'n glumă se alin,
Copilul doarme lin.

Alătura de leagan pe patul de durere
Părintele se luptă cu moartea, in delir
La ceruri mângăere soția-i jalnic cere,
Și plânge, n'are capăt a lacrimelor șir,
Copilul doarme lin.

Și el zdrobit de boală și el cu jale cată
La ea ce i-a fost totul, un singur, sfânt amor;
Privește și la micu-i—pe fruntea lui cea lată
Se pare-acum că trece un nour, un fior,
Copilul doarme lin,

Murindul de-odată pe-un umer se ridică,
Spre leagăn ochi'n lacrimi și'n spaimă se inclin
Ce vede? cine știe?—pe pernă eărăși pică
Mai slab—de suferințe paharul este plin,
Copilul doarme lin.

— Sunt slab—mai vin'odată, mult scumpa mea
nevastă
Pe fruntea-ți încă jună să pun un sărutat—
Ș'acum rămăi cu bine tu păzitoare castă
A dragostei ce'n tine și'n mine n'a'ncetat—
Copilul doarme lin.

Rămăi pentru copilu-ți, rămăi spre a lui pază—
Căci eu me duc deaice—departe—peste nor—

Nu plânge—și din ceruri din stele ca o rază
Luci-v'asupra voastră al meu etern amor,
Copilul doarme lin.

Astfel murmura dănsul—sărutul seu cel rece
Remăne moștenirea copilului orfan;
Sermana mamă plânge pe-o viață care trece
De-aici in infinituri, in al umbrelor noian,
Copilul doarme lin.

Și miezul nopții sună—candela 'ncet se stinge
Copilul se deșteaptă și'ntreabă somnoros:
Ce este când visază c'un mort in brațe-l stringe?—
Se simte-atunci mai bine—ea zice dureros,
Și-l readoarme lin.

Și zioa incet vine—l'a mumei sin de-iubire
Copilul doarme lin
De ceară lumina reflect'a ei lucire
Ș'a mumei ochi in lacrimi spre mortul se inclin,
Copilul doarme lin.

N. Lazu.

LA LUNA.

Palida luna cu raze line
Din nou pe ceruri ce-al resărit?
Pentru ce eără deștepti in mine
Simțiri ascunse ce-au adormit?

Imi erai dragă odinioară
Cand l'a ta raza simțeam uimit
Cum al meu suflet spre tine sboara
Luat in ceruri de-un vis iubit.

Acuma însă, nesuferită
Te-ai facut mie, vicleana stea,

De când complice cu-a mea iubită
In ris luat-ai dragostea mea

Ascundeți fața amăgitoare
Sub norul umed și argintat.
Și nu te face neștiutoare
De fericirea ce mi-ai luat.

Căci nu-i ăntăia nelegiuire
Ce 'n nopți de vară tu săvirșești
Intinzând curse cu-a ta zimbire.
Și castă încă te mai numești?

N. Gane.

*Esplicațiune teoretică și practică a Codice-
lui Civile, de Constantin Eraclide. vol. II.
București 1873.*

In acest volum sunt explicate trei titluri
din Cartea III. 1) *Despre succesiuni.* 2) *De-
spre donațiuni între vii și despre testamente.*
3) *Despre contracte sau convențiuni.*

Inaintea succesiunilor sunt espuse oare-care
principii asupra dobândirii și transmiterii bunu-
rilor, unde se zice între altele (pag. 11—12) că
toate drepturile trec la altă persoană prin
singurul efect al convențiunii, fără să fie ne-
cesitate, pentru dobândirea proprietății de tra-
dițiune, și apoi indată adaoge :

„In codul nostru, cu deosebire de cel fran-
cez, se cere tradițiunea ; exista excepțiune
numai in privința vânzărilor.“

Acesta este mai mult decât o eroare ne-
ertată. Este de neerezut cum D. Eraclide,

care neconținut a ținut legea in mână de la
punerea ei in lucrare, să nu fi zărit încă pi-
ramidala deosebire între legea veche și legea
nouă in privirea tradițiunii ! Și mai cu samă
când art. 971 Codul Civil, spune așa de lă-
murit că : „*In contractele ce au de obiect
translațiunea proprietății sau a unui drept
reale, proprietatea sau dreptul se transmite
prin efectul consimțimentului părților și lu-
crul rămâne in risico-pericolul dobânditoru-
lui, chiar când nu i s'a făcut tradițiunea lu-
crului.*“ Nu mai insistăm asupra acestui punct
și trecem la titlul

Despre succesiuni.

Moștenitorii se impart, între altele, in mo-
ștenitori legitimi sau regulați și in moștenitori
neregulați. Moștenitorii legitimi sunt toate
rudele in grad succesibil adică până la al 12-
le grad inclusiv (art. 652, 676 c. civ.); ear
moștenitorii neregulați sunt : *copii naturali*
(asimilați copiilor legitimi in privirea succe-
siunei mamei lor și a colateralilor), *soțul*
supravețuitor și *statul* (art. 652 al. 2 și Cap.
IV, *despre succesiunile neregulate* sub care
sunt cuprinse art. 677—684).

Această împărțire este foarte lesne de in-
țeles din textele articolelor citate mai sus.
Cu toate aceste D. Eraclide pare că n'a in-
țeles care sunt erezii legitimi sau mai bine a
ințeles in doue feluri. Câte odată in adevăr
D-sa lasă a se înțelege că erezii legitimi sunt
toate rudele in grad succesibil afară de erezii
neregulați ; alte dăți ănsă, ne spune lămurit
că erezii legitimi sunt numai ascendenții și des-
cedenții. Vom da exemple pentru fiecare din
aceste doue înțelesuri.

Pentru înțelesul *ântău*, pag. 20—21.

Legea nu dă titlu și drepturile de erede decât *rudelor legitime* ale defunctului. In oare care casuri însă alte persoane decât rudele legitime sunt asimilate cu moștenitorii legitimi (art. 652 al. 2.)

Mai departe:

Sucesiunea este regulată când este devoluta *moștenitorilor legitimi*; ea este ne-regulată când este deferită celorlalți moștenitori.

Pentru înțelesul al doilea, pag. 11.

..... astfel sunt eredi legitimi *adecă* *descendenții și ascendenții*

Pag. 20.

Acei ce au de drept posesiunea bunurilor succesiunii, *adecă descendenții și ascendenții, sunt* moștenitori legitimi (art. 652.)

Pag. 191.

Pentru ce oare Codicele in art. 653, declară pre *ascendenți și descendenți adecă* pre *erezii legitimi* de reprezentanți esclusivi ai defunctului?

Pag. 80.

Principiul așezat aici că ori ce rudă la un grad succesibil are de drept posesiunea legală a succesiunii defunctului (?) se

intemeiază pe chiar terminii art. 653, care nu se mărginește a vorbi numai de eredi cei mai de aproape, ci dă drept de posesiune legală *tuturor* moștenitorilor legitimi *adecă descendenților și ascendenților*.

Acest pasaj ne va servi de exemplu și la o altă rătăcire a D-lui Eraclide relativă la *sesina* eredității.

In privirea sesinei art. 653 c. civ. vorbește foarte lămurit că : „*Descendenții și ascendenții au de drept posesiunea succesiunii din momentul morții defunctului*“ ear „*ceilalți moștenitori intră in posesiunea succesiunii cu permisiunea justiției*.“

Și această cesiune pentru D. Eraclide are un înțeles bifurcat. Înțelesul *ântău* este că toți eredi legitimi, *adecă* toate rudele in grad succesibil au de drept posesiunea succesiunii; al doile înțeles că numai descendenții și ascendenții au *sesina* legală.

Pentru înțelesul *ântău*, intre altele pag. 201.

.... ea (succesiunea) încetează de a fi vacantă când un erede regulat sau neregulat o culege, sau invocând posesiunea legală *dacă* este erede regulat sau prin permisiunea justiției *dacă* este un erede neregulat.

Pentru înțelesul al doilea, pag. 20.

Intr'un sens restrins se numesc moștenitori acei ce au de drept posesiunea succesiunii din momentul morții defunctului.

Toți ceilalți moștenitori nu intră în stăpanirea succesiunii decât cu permisiunea justiției (v. art. 653.)

Pasajul de la pag. 80 citat mai înainte ne poate servi ca exemplu pentru amândouă înțelesurile D-lui Eraclide în privirea sesinei legale. În adevăr la începutul pasajului, autorul dă posesiunea legală a succesiunii tuturor rudelor în grad succesibil, însă peste vre-o trei rânduri se resgăndește și restringe sesina legală numai la ascendenți și descendenți.

Dar mai interesant este modul cum sunt împărțite succesiunile.

D. Eraclide laudă codicele nostru civile pentru că a introdus egalitatea între erezi și cu această ocaziune ne face niște descoperiri foarte prețioase asupra dreptului nostru vechiu. Să lăsăm se vorbească singur autorul.

Pag. 23—24.

Codicele nostru civile, cu toate imperfecțiunile de detalii ce conține el în privința succesiunilor a introdus egalitatea în împărțirea moștenitorilor; el a făcut să dispară privilegiile care mai înainte erau lipite de persoane sau de bunuri.

Mai departe pag. 24—25.

Doi principii esențiale cărmuiesc materia ce avem a studia aici cel al doilea principiu este principiul de egalitate între erezi: toți copii moștenesc sub același titlu și cu aceleași drepturi. Astăzi nu mai găsim distincțiunile ce făcea dreptul vechiu, care da fiului celui mai în vârstă partea cea mai mare în succesiune etc.

Pag. 40.

Toți cei chemați la o succesiune moștenesc cu drepturi egale; legea nu face nici o distincțiune între rudele de sex bărbătesc și acele de sex femeesc. Primogenitura chiar nu mai dă loc astăzi la nici un privilegiu (v. art. 669.)

Se vede că au existat oare care legi vechi (cunoscute de sigur de D. Eraclide) care în materia succesiunilor țineau samă de primogenitura și de natura bunurilor și care astăzi s'au desființat prin noul codice civil cu marea satisfacere a D-lui Eraclide. Nici în cod. Calimach sau Caragea, chiar nici în Pravila lui Matei Basarab de o ruginită vechime nu se găsesc macar urme de asemenea legi.

Legiuitorul nostru încă era străin de aceste lucruri și de aceea nici n'a adoptat art. 732 din codul francez, care zice că la regularea succesiunilor nu trebuie să se ție samă de natura nici de originea bunurilor. Tot de aceea a adoptat cu o mică schimbare art. 745 din codul francez, care a devenit art. 669 din codul nostru. Art. 745 C. fr. sună așa: „Les enfants ou leurs descendants succèdent sans distinction de sexe ni de *primogéniture*,“ pe când art. din codul român nu zice nimic de primogenitura: „Copii sau descendenții lor succed . . . fără distincțiune de sex (art. 669.)

Vedem dar că legiuitorul nostru a lasat la o parte dispozițiunile din Cod. Napoleon care făcea aluziune la dreptul vechiu francez relativ la primogenitura și la distincțiunea bunurilor în materie de succesiune. D. Eraclide însă nu s'a prea ocupat de ceea ce a făcut legiuitorul nostru fiindcă a găsit mai practic lucru de a se ține numai de cod. francez.

O eroare tot atât de însemnată comite autorul la împărțirea succesiunii între liniile despre tată și despre mamă (pag. 43—49.)

Pag. 43.

Când moștenirea este deferită ascendenților sau colateralilor defunctului succesiunea se divide în două părți egale una pentru rudele liniei despre tată și alta pentru rudele despre mamă. Așa dar pe cât timp există rude în grad succesibil în linie paternă, rudele despre mamă nu pot moșteni decât jumătate din bunuri și reciprocamente etc.

Din nenorocire codul nostru nu împarte succesiunile în linie paternă și maternă precum face codul francez și aceasta ar fi putut-o descoperi și D. Eraclide, dacă ar fi citit art. 670 din codul român, în cuprinderea următoare :

„Dacă defunctul n'a lasat posteritate nici frate nici surori nici descendenți dintr'aceștia, succesiunea se cuvine ascendenților din gradul de rudenie cel mai aproape. Ascendenții de acelaș grad moștenesc părți egale.“

Eată acum și art. corespondent din codul francez (846), pe care D. Eraclide l'a esplicat în mod teoretic și practic.

„Si le défunt n'a laissé ni postérité, ni frère, ni soeur, ni descendants d'eux, la succession se divise par moitié entre les ascendants de la ligne paternelle et les ascendants de la ligne maternelle. L'ascendant qui se trouve au degré le plus proche, recueille la moitié affectée à sa ligne, à l'exclusion de tous les autres“ etc.

Pentru a fi mai bine înțeles, D. Eraclide

și ilustrează greșala cu mai multe exemple, dintre care dăm aici pe cel mai simplu.

Pag. 45.

Defunctul X nelasand nici descendenți nici frați nici surori descendenți dintr'înșii, are ca supraviețuitor pe tatăl său A și în linie maternă un unchi matern D.— A nu esclude pe D, deși A aparține la clasa a treia, și ca D nu aparține decât între erezii clasei a patra; jumătate a succesiunii se cuvine lui A. ceealaltă jumătate lui D.

Un exemplu care prevede mai multe ipoteze se poate citi de curiositate la pag. 60.

La pag. 144 autorul ne spune că

Impărțeala unei succesiuni poate fi definitivă sau *provisională*.

și apoi ne lămurește când este definitivă și când provisională.

Ar fi bună și această împărțeală dacă legiuitorul nostru ar fi tradus fără nici o schimbare art. 840 din c. franc. însă legea noastră (art. 749) nu admite împărțeala provisională.

În privirea desființării împărțelei, legiuitorul nostru prescrie că se poate desființa o împărțeală pentru violență sau dol; însă pentru o simplă omisiune a unuia din obiectele succesiunii nu se strică împărțeala, ci să se facă numai un supliment de împărțeală la obiectul omis (art. 790).

Teoreticul și practicul explicator al cod. civ.

nu se mulțamește cu atâta și mai creează de la d-șă dispoziția următoare:

Pag. 156.

In ori ce împărțeala eredele care a suferit o leziune pentru mai mult de o parte poate pentru restabilirea egalității între densus și copărtitorii sei să ceară rescisiunea actului care favoriza pe coerezii sei in prejudiciul seu (art. 790.)

Este curios ca D. Eraclide se intemeează pe art 790 din cod nostru pentru a ne spune lucruri care nu există in acest articol. Mai bine ar fi citat art. 887 din cod. francez.

La pag. 163—164 cetim următoarele:

Ori ce crede este ținut la raport (art 751). Așa dar această obligațiune nu incumbă, precum in dreptul roman, numai descendenților, ci și ascendenților și colateralilor.

Și aci mai bine făcea d-nul Eraclide dacă cita art. 843 din cod. franc., căci art 751 din cod. roman nu-i dă nici un ajutor la susținerea teoriei d-sale. Eată cum glăsuește acest articol: *Fiul sau descendentele* care vine la succesiune chiar sub beneficiul de inventar, împreună cu frații ori surorile sale, sau cu descendenții acestora, trebuie a raporta cocrezilor sei. etc. Cu totul altfel este art. 843 cod. franc.: *„Tout héritier, même bénéficiaire, venant a une succession, doit rapporter à ses cohéritiers tout ce quil a reçu du défunt etc.“*

In § 267 (pag. 168—172) sunt enumerate lucrurile supuse la raport, însă nimic nu se amintește despre art. 761 c. civ. care zice că dacă inzestratoarele plătește barbatului zestrea fără asigurare indetulătoare, fica inzestrată va fi datoare a raporta numai acțiunea in contra barbatului.

Această omisiune provine din cauză că articolul citat nu este copiat din cod. francez și d-nul Eraclide nu se prea ocupă de articolele care au o altă origine decât cod. francez.

Sucesiunile neregulate. După legea noastră succesorii neregulați sunt: copii naturali, soțul supraviețuitor și statul. — D-nul Eraclide mai adaoage și „*Ospiciile in oare care măsură*“ (pag. 68.)

Ar fi fost foarte folositor binelui public dacă autorul ar fi precizat mai bine măsura sa prin care chiamă la succesiune ospiciile. Zaharia, autorul de predilecțiune al d-lui Eraclide ne vorbește in adevăr despre dreptul de succesiune al ospiciilor, însă ne citează o lege pe care se intemeează. Se vede că D. Eraclide, crede că nu este necesitate de o lege pentru ca ospiciile să aibă drept la succesiune *ab intestato*.

In § 276 (pag. 197—200) se arată cum soțul supraviețuitor și statul își esercită dreptul de succesiune: intre altele se zice că ei trebuie să ceară punerea in posesiune printr'o petițiune la tribunalul de prima instanță, după care se adaoage:

Pag. 198.

Asupra acestei petițiuni tribunalul va ordona ca cererea să fie publicata și a fiptă după formele usitate.

Aici d-nul Eraclide ne introduce o dispozițiune din cod. franc. (art 770 c. fr.) pe care legiuitorul nostru a lăsat-o la o parte. Poate să fie folositoare această regulă promulgată de d-nul Eraclide, nu credem însă că tribunalele noastre se vor grăbi a o pune în lucrare.

Despre art. 684 care compune secția III de la capit. *Despre succesiunile neregulate* nu se zice nimic în cartea de care ne ocupăm. Nici acest articol nu este tradus din cod. Napoleon. În schimbul acestor omisiuni autorul ne introduce și ne explică dispozițiunile din legi străine care încă n'au trecut granița în România.

Despre donațiuni între vii și despre testamente.

Să vedem ce vom mai găsi vrednic de însemnat în cartea d-lui Eraclide asupra acestor două acte pentru validitatea cărora legea a impus atâtea formalități sub pedeapsă de nulitate.

Are dreptate autorul când zice la pag. 205 că tradițiunea nu este o condițiune esențială a donațiunei cu alte cuvinte că donațiunea este perfectă numai prin consimțământul părților; dar prin acesta a făcut o mare știrbătură la principiul d-sale așezat la pag. 12 menționat mai sus anume: *că după cod. nostru se cere și tradițiunea pentru dobândirea dreptului de proprietate și că există excepțiune numai în privirea vânzătorilor.*

Acest principiu ciuntit până acum prin două excepțiuni este nimicit cu totul mai în urmă, pag. 413.

În genere proprietatea lucrului trece la creditor prin singurul efect al convențiunei și prin urmare rămâne în risico-pericolul creditorului din moment ce obligațiunea de a-l preda este perfectă.

La pag. 207 d-nul Eraclide zice

Donațiunea între vii nu poate avea de obiect decât bunurile de față ale donatorului adică bunurile ce posedă el la momentul donațiunei, iar nu și bunurile sale viitoare, adică acele ce le va dobândi în urmă sau le va lăsa la moartea sa (art. 821).

Această explicațiune este potrivită cu art. 943 din cod franc. iară nu art. 821 din cod. rom. care zice numai atâta că „*donațiunile între vii pentru bunurile viitoare este revocabile*” fără să le lovească cu nulitate după cum face d-nul Eraclide în unire cu legea franceză.

La pag. 230—231 găsim următoarele:

Spre a testa cine-va într'un mod valabil trebuie să aibă capacitatea civilă, atât la momentul confecționării testamentului, cât și la ziua morții sale Pentru acest cuvânt dar testamentul unui condamnat la o pedeapsă criminală perpetua este nul, deși testatorul a fost *integri status*, la timpul confecționării testamentului dacă moare incapabil.

Aici autorul se înșală căci cod. penal (art. 13) lovește pe condamnați cu incapacitate de a dispune numai prin acte între vii iară nu

și prin testament și după lege (art. 856 c. civ.) „Ori ce persoană este capabilă a face testament dacă nu este poprită de lege.“

Dar ce să mai combatem noi pre d. Eraclide asupra acestui punct când însuși d-sa se combate la pag. 219:

Persoanele care sunt în stare de interdichione legală conform art. 13 din codicele penal pot testa precum poate testa și acel ce este interzis etc.

Cum vedem și cum am mai văzut mai înainte, sunt unele cestiuni asupra cărora autorul cu aceeași siguranță presintă două păreri o-puse una alteia, și lasă pre cetitor să-și aleagă singur părerea care ar erede-o *practică*.

Alte două păreri destul de lămurite ănsă contrazicătoare mai găsim asupra punctului dacă — în cas când nu sunt erezi rezervatari — legatarul universal intră de drept în posesiunea averei de succesiune sau dacă intră cu permisiunea justiției.

Pag. 850

Și mai ăntei în ceea ce se atinge de legatarul universal fața cu erezii ce-i fară drept de rezervă și care prin urmare are de drept posesiunea (art. 891) ca unul ce continua și reprezintă persoana defunctului etc.

Mai încolo pag. 351

Legatarul universal care vine la moș-

tenire în concurs cu un erede rezervatar este dar obligat la datoriile succesiunii „*ultra vires*,” intocmai ca și „legatarul universal” care neavând dinăntea sa decât erezi nereservatari, intră de drept în posesiunea bunurilor succesoriale.

Până aici legatarul universal, când nu sunt erezi rezervatari, intră de drept în posesiunea bunurilor succesiunii.

Dar se poate și altfel după cum vedem la pag. 356.

Când testatorul nu lasă erezi cu drept de rezervă sau că cei ce a lasat el, renunță la succesiune, legatarul universal va cere de la justiție posesiunea bunurilor cuprinse în testament (art. 891.)

Interesant e ca pentru sprijinirea amândoror părerilor se citează acelaș articol care are numai un singur înțeles: „art. 891 când testatorele nu a lasat erezi rezervatari, legatarul universal va cere de la justiție punerea în posesiune a bunurilor cuprinse în testament.“

Vorbind *despre bunurile de care nu se poate dispune sub titlu gratuit*, autorul zice între altele, pag. 273:

Tot astfel nu poate dispune cineva de un lucru care aparține altuia; o asemenea dispozițiune este nula sau că dispunentul a știut, sau că n'a știut că lucrul de care dispune nu era al său.

Autorul nu face aici o distincțiune pe care legea o face. Legea noastră prescrie că legatul este nul numai atunci când testatorul a lasat în legat un lucru străin (art. 907); ear când testatorele în cunoștință de cauză a dat ca legat lucrul altuia, atunci legatul este valabil și cel însărcinat cu legatul este dator a da sau lucrul în natură sau valoarea lui (art. 906.)

Să vede că pentru a ne despăgubi de această omisiune autorul mai în urmă găsește de cuviință a face o distincțiune pe care legea nu o face. Acea distincțiune este relativă la restituțiunea fructelor în cas de reducerea dispozițiilor sub titlu gratuit care trece peste partea disponibilă. Eată ce zice D. Eraclide:

Pag. 294.

Dacă cererea de reducere este formată în cursul anului morții donatorului, donatarul de imobili este obligat să restituie fructele percepute de dănsul de la moartea donatorului; dacă însă cererea este făcută în urma anului morții, el nu dărește fructele decât din ziua cererii (art. 854.)

Distincțiunea aceasta nu există în lege, nici chiar în articolul citat de autor care cată cum glăsuște: „Donatarul va restituie fructele porțiunii ce trece peste partea disponibilă din momentul morții donatorului.” Așa dar fructele sunt datorite din ziua morții donatorului ori când va fi formată cererea de reducere.

Se explică teoria autorului prin aceea că în legea franceză (art. 928), se face această distincțiune. Vrednică de însemnat este și îngrijirea autorului pentru pastrarea testamentelor autentice și mistice.

Pag. 327.

Pentru paza și conservarea testamentelor făcute prin act autentic și pentru testamentele mistice se vor urma formele prescrise de art. 856—867.

Dar despre paza și conservarea testamentelor nu se zice nimic în articulele citate încât dintr'ênsele n'am pute descoperi, cum trebuie să se păstreze testamentele dacă autorul nu s'ar destăinuie mai târziu asupra acestui punct. Această destăinuire o face când vorbește despre revocarea testamentului de către testatore, pag. 369.

În ceea ce privește însă testamentul autentic este vederat că testatorele nu-l poate revoca prin rumperea sau ștergerea scripturei, căci originalul unui testament autentic care constituie propriu zis testamentul fiind depus la grea tribunalului, distrugerea unei copii de pe dănsul nu trage după sine revocarea dispozițiilor testamentare (v. Marcadé asupra art. 1038.)

Așa dar după D. Eraclide la grea tribunalelor se conservă testamentele—ccl puțin cele autentice—și testatorul pastrează numai o copie. Dacă aceasta ar fi rostita numai ca o dorință, atunci nu am ave nimic de zis, anse autorul presupune ca legea pe care o comenteaza ordonă asemenea lucruri, ceea ce

nu este esact. Numai după moartea testatorului legea prescrie ca să se depună testamentul în tribunal (art. 892 cod. civ. 662, 664 pr. civ.) ear înainte morții testatorului este liber de a-l conserva cum va voi.

Dacă se întâmplă ca unele tribunale fără să fie obligate de lege transcriu în registre testamentele, aceea ce se scrie în registru nu poate fi considerat decât ca o simplă copie, ear nu ca original, afară de cazul când și în privința acestei copii se vor fi îndeplinit formalitățile pentru autenticitatea testamentelor. (V. decis. înaltei curți de casație publicată în „Dreptul“ No. 35.)

În rândurile de mai sus D. Eraclide—pentru a-și întări părerea sa în privirea revocării unui testament autentic—aduce autoritatea lui Marcadé. Pasajul din acest autor pe care l'a localizat D. Eraclide este următorul: „Pour ce qui est du testament public, il est clair que la combustion, la lacération ou la rature d'une expédition ne nuisait en rien à l'effet du testament, puisque ce testament c'est la minute dont l'expédition n'était qu'une copie.“

Nu este greu de aflat că Marcadé când a scris aceste rânduri s'a gândit la modul cum se fac și se conservă actele notariate în Franța unde notarii sunt obligați de lege a păstra minuta tuturor actelor formate de denses ear părților se eliberează espedițiunii sau copii.

D. Eraclide sîrșește de espicat amândouă titlurile. *Despre succesiuni, și despre donațiuni între vii și testamente, dar nu zice nimic „Despre împărțala făcută de tată, de mamă sau de alți ascendenți între desrendenții lor“* deși această materie este pusă în codice la sfîrșitul titlului *Despre succesiuni*: deși la pag. 19 sub titlu „*Despre succesiuni*“

autorul pune în parantezi: „art. 650—799“ lăsând a se înțelege că sub acest titlu are să vorbească și „*despre împărțala făcută de tată etc*“, de oare ce această materie este cuprinsă în art. 794—799. Nu știm, care să fie cauza acestei sărituri, căci articolele lasate la o parte sunt copiate din cod francez și până acum autorul nostru obicinua a sări numai peste unele din articole ce nu sunt luate din codul francez.

Am aratat credem indetul că opul D-lui Eraclide, cuprinde un mare număr de erori. nu asupra cestiunilor controversate, ci asupra cestiunilor elementare, din care erori ne-am mărginit a arata numai o mică parte. În un articol viitor ne vom ocupa despre obligațiuni și de materiile ce vor fi cuprinse în vol. III, dacă autorul va urma calea rătăcită ce a început. Incurcătura D-lui Eraclide vine de acolo, că D-sa copiază în mod aproape esact, tratatul lui Zachariae tradus și adnotat de Massé și Vergé, fără a-și da macar osteneală a observa, că esplicațiunea acestui autor se rapoartă adese ori la texte din legea franceze care sau nu sunt adoptate de legiuitorul nostru, sau sunt adoptate cu oare care schimbări. Ne întrebăm numai dacă în aceste condițiuni este de vre-un folos cartea D-lui Eraclide sau dacă din contra nu contribuie mai mult la întunecarea interpretării Codicelui nostru civil?

V. Tasu,

CORESPONDENȚĂ.

D-lui V. P. Iași.
Theodor Năluță.
D-lui Z. Y. X.
D-lui N. G. V.

} Ce v'am greșit?

Red.

A N U N C I U R I .

Ne vin mai multe reclame din partea unora din Domnii abonați, că nu primesc regulat jurnalul nostru. Asigurăm pe toți că expedițiunea se face in cea mai perfectă regulă și că *numai Poșta* poate fi de vină că distribuțiunea este rea. Am indreptat pe cât am putut greșelele poștei, ânsă rugăm pe viitor ca Domnii abonați să reclame și la poștă, căci ne este peste putință de a trimite multe numere de douë sau trei ori la aceleași persoane.

Acei Domni care nu au plătit încă abonamentul pe acest an, sunt rugați să-l trimită la redacțiune, pentru a nu suferi o intrerumpere in primirea foaei. Aducem totodată a minte că abonamentele se fac *numai* pe un an intreg și că in viitor prețul pe șese sau trei luni nu se va mai primi in nici un chip.
